

МИСТЕЦТВО ДАВНІХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ

Модуль 2.

2.2. Образотворче мистецтво
та архітектура Межиріччя

Модуль 2.

МИСТЕЦТВО ДАВНІХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ

2.2. Образотворче мистецтво та архітектура Межиріччя

- Зикурат в Урі
- Брама Іштар та рельєфи фантастичних тварин із полив'яної цегли (Вавилон)

**ОБРАЗОТВОРЧЕ
МИСТЕЦТВО
ТА АРХІТЕКТУРА
МЕСОПОТАМІЇ
(МЕЖИРІЧЧЯ)**

План уроку:

1. Географічне розташування країн
Межиріччя. Періодизація історії
цивілізацій Межиріччя

Місце виникнення великих цивілізацій
Особливості періодизації історії
цивілізацій Межиріччя

2. Світогляд Межиріччя
Релігійні уявлення та боги

3. Шумери та їхня культурно-мистецька
спадщина

Винаходи шумерів

4. Мистецтво Шумеру та Аккаду

Архітектура

Особливості скульптури Шумеру та Аккаду

Декоративне мистецтво

Модуль 2.

Урок 13

МЕСОПОТАМІЯ

МЕЖИРІЧЧЯ

ДВОРІЧЧЯ

Осередок цивілізації
в долинах річок
Тигр і Єфрат між
Середземним морем
і Перською затокою
(частини сучасних
Іраку та Сирії)

Річка Тигр –
«швидка річка»

Річка Єфрат –
«мідь», річка, по якій
перевозили мідну руду

«ЗЕМЛЯ МІЖ ДВОХ РІЧОК»

4 тис. до н. е. – VI ст. до н. е.

ШУМЕР

АККАД

ВАВИЛОН

АССИРІЯ

НОВОВАВИЛОНІЯ

На території Межиріччя існувало декілька культур, які в сукупності мали спільні риси. Основним природним багатством була глина, з неї будували дамби, палаці, храми, житло, а також виготовляли посуд, серпи та цвяхи

МЕЖИРІЧЧЯ МІСЦЕ ВИНИКНЕННЯ ВЕЛИКИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ

Особливість Межиріччя – існування декількох держав, зміна одного державного утворення іншим, поєднання різноманіття культур загальними рисами

Підстава для розквіту – розвиток іригації та землеробства; скотарство

Глина, вода та тростина як основний матеріал обумовили форми будівельних споруд

Розливи річок спонукали будівництво на пагорбах

Постійні війни обумовили виникнення міст-фортець з оборонними спорудами

МЕЖИРІЧЧЯ

Давні народи цього регіону стали одними з перших,
хто заснували міста-держави

ШУМЕР

4–2 тис. до н. е.

міста ЛАГАШ, УРУК, УР

АККАД

XXIV–XXII ст. до н. е.

місто АККАД

БАВИЛОН

XIX–XVI ст. до н. е.

1894–1595 рр. до н. е.

місто
БАВИЛОН

АССИРІЯ

XIII–VII ст. до н. е.

1300–625 рр. до н. е.

міста
АШШУР, НІНЕВІЯ

НОВОБАВИЛОНІЯ

VII–VI ст. до н. е.

626–539 рр. до н. е.

місто
БАВИЛОН

Виникло наприкінці 4 тис. до н. е., тритисячолітня історія Межиріччя як одного з провідних давньосхідних регіонів завершилася з падінням Вавилону в 539 р. до н. е., який був узятий військами персидського царя Кіра

МЕСОПОТАМІЯ – ДВОРІЧЧЯ – МЕЖИРІЧЧЯ

ШУМЕРИ

Перша
цивілізація

Від громади
до
міст-держав

АККАД

Засновники
першої
центральної
держави –
Шумеро-
Аккадської

СТАРО- ВАВИЛОНСЬКЕ ЦАРСТВО

Стела
законів
Хаммурапі

Перша в історії
людства суто
світська
законодавча
пам'ятка

АССИРИЯ

Одна
з могутніших
цивілізацій
Стародавнього
Сходу

НОВО- ВАВИЛОНСЬКЕ ЦАРСТВО

ВАВИЛОН –
найбільше
місто
Месопотамії

ШУМЕРО-АККАДСЬКЕ ЦАРСТВО

АССИРІЙСЬКО-ВАВИЛОНСЬКИЙ ПЕРІОД

ШУМЕР

Першими стали споруджувати зикурати.
Створили писемність (клинопис).
Організували школи.
Створили 60-кову систему обчислення часу

АДОРАНТ

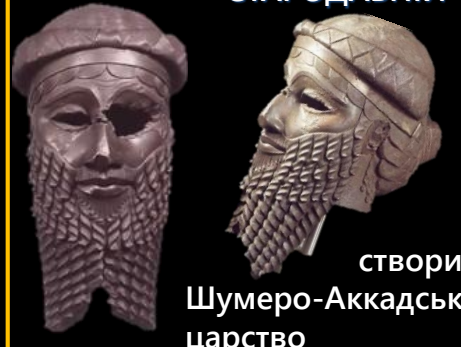
МЕЖИРІЧЧЯ

«КОЛИСКА ЦИВІЛІЗАЦІЙ»

кінець 4 тисячоліття до нашої ери – 539 р. до н. е.

АККАД

САРГОН СТАРОДАВНІЙ

створив Шумеро-Аккадське царство

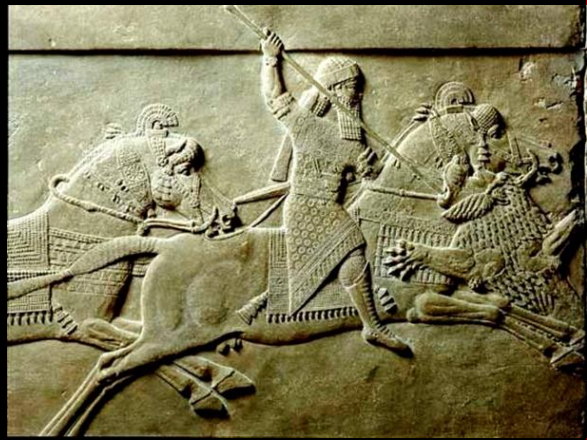
АССИРИЯ – перша імперія

Бібліотека царя Ашшурбаніпала налічувала тисячі глиняних табличок з клинописним текстом

ШЕДУ

Рельєфи палацу царя Ашшурбаніпала в Ніневії

БАВИЛОН

Вавилонська вежа

Висячі сади Семіраміди

Фортечні мури та Брама Богині Іштар

МЕЖИРІЧЧЯ

ОСОБЛИВОСТІ МИСТЕЦТВА:

монументальність, міць,
декоративність, симетрія,
урочистість, ритмічність,
прагматизм, войовничий
характер, етнічні риси

Мистецтво мало релігійно-
сакральний характер,
використовувалося для
релігійних культів та
документування фактів

Ворота богині Іштар

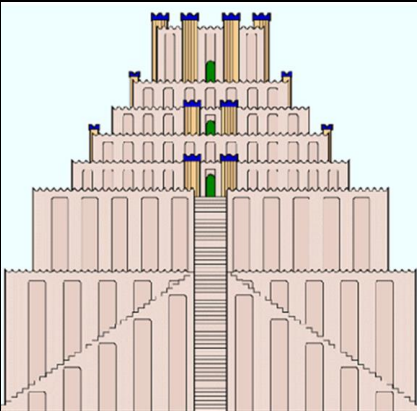

Білий храм (Урук)

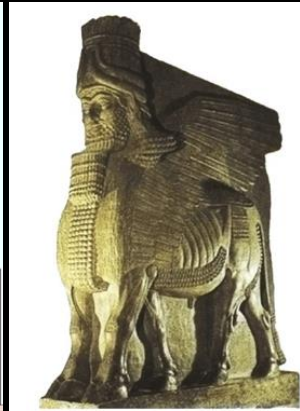

Стіни Вавилону

Вавилонська вежа

Шеду

Висячі сади Семіраміди

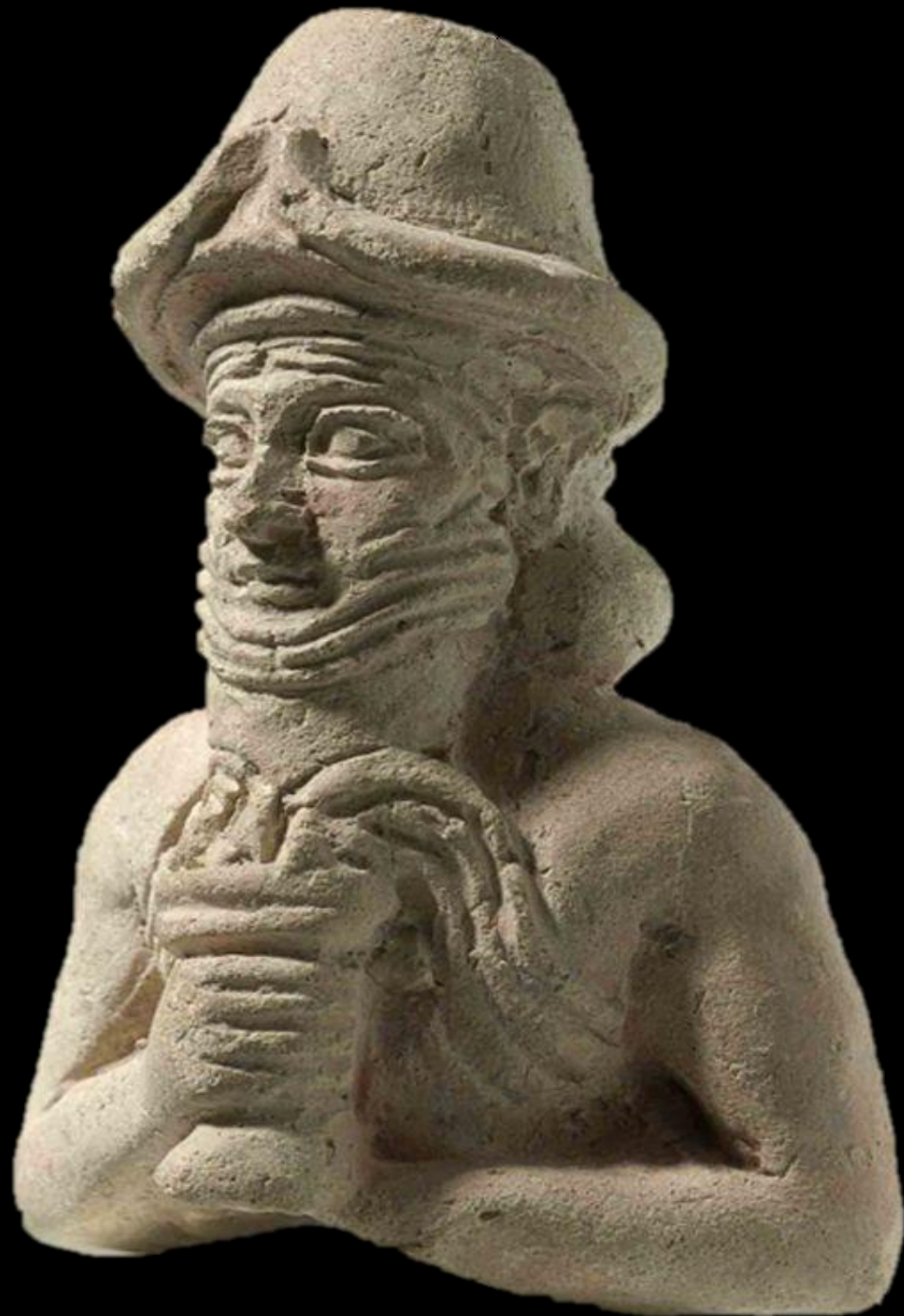
Зикурат Ур-Намму (Ур)

Облога фортеці. Ніневія

Образотворче
мистецтво та
архітектура
Межиріччя

СВІТОГЛЯД І БОГИ

СВІТОГЛЯД

У Межиріччі **осмислення людиною світу та свого місця в ньому відбувалося через релігію та міфологію**, згідно з якими:

Всесвіт виник через низку космічних народжень і був оточеним первісною водою-куполом

Земля була створена на зразок неба, а боги представляли космічні сили, ототожнювались із зірками та планетами і втілювали родючі сили природи

Створювали Світ Бог повітря Енліль, бог Води Енкі, Богиня-мати Нінхурсаг, бог південного повітря Нінурта, бог місяця Нанна-Сін, бог кочівників Марту, богиня кохання та війни Інанна та її чоловік Думузі

Намму – Богиня-Матір. Уособлення моря, води. Породила перших богів Ана і його дружину богиню землі Кі, а також інших богів. Вважається, що вона породила і Бога Енкі

БОГИ МЕЖИРІЧЧЯ

Тип вірування Межиріччя – **політеїзм** – поклоніння багатьом богам

Кожен з богів був володарем та **покровителем якогось міста, де йому будувався храм**

Релігійні уявлення в Межиріччі спричинили появлення астрології

Три найважливіших світила керували зодіаком (**Сонце, Місяць, Венера**)

У Межиріччі **не був розвинутим заупокійний культ**: всі блага люди повинні були отримати в житті, а не після смерті

Культ води шанувався водночас і як **джерело родючості**, і як **руйнівна сила**

Люди вважали, що були створені богами з глини, щоб слугувати їм

У творах образотворчого мистецтва **богів зображували в шапках, прикрашених рогами**

Фрагмент стели з Ура, король Ур-Намму отримує перстень і жезл від бога Нанни

БОГИ МЕЖИРІЧЧЯ

ЕНЛІЛЬ

НАННА (СІН)

УТУ (ШАМАШ)

ІНАННА (ІШТАР)

ЕНКІ (ЕА)

НАЙВАЖЛИВІШІ БОГИ:

Енліль – бог-творець

Нанна (Сін) – бог Місяця

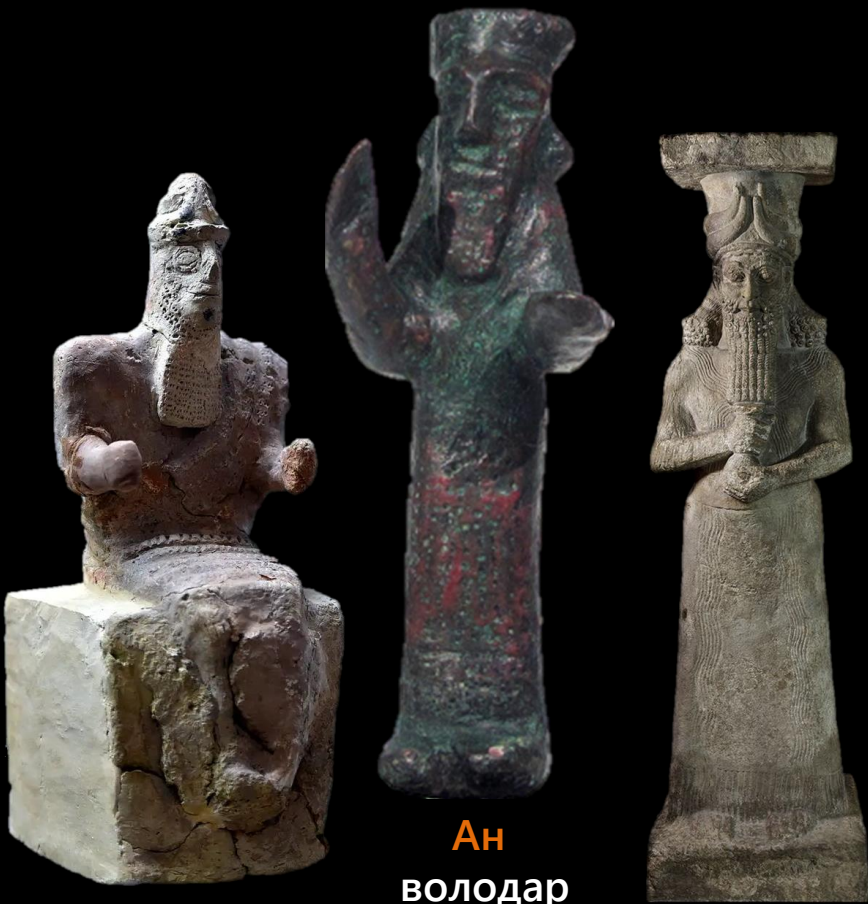
Уту (Шамаш) – бог Сонця

їх турботою була підтримка фізичного світу

Інанна (Іштар) – богиня кохання та війни

Енкі (Еа) – бог мудрості і води

БОГИ УПРАВИТЕЛІ СВІТУ (СТВОРЮВАЧІ ВСЕСВІТУ)

Енліль
володар
земного світу

Ан
володар
небесного світу

Енкі
володар
водного світу

НАЙМОГУТНІШІ БОГИ

Ану (Ан) – Верховний бог, бог неба.
Покровитель міста Урук

Енліль – Бог землі, повітря, бурі. Мав «Скрижаль долі», що дозволяло йому бачити майбутнє. Розподіляв землі та царську владу. Сьомого місяця року промовляв настанови для царя і країни. **Покровитель міста Ніппур.** За царя Хаммурапі поступився місцем богу Мардуку

Енкі (Еа) – Бог мудрості, води, знань, ремесел, мистецтва. Часто його зображували з потоками води і рибою, оскільки вважалось, що він створив потік річок, дамби, канали, наповнив рибою Тигр і Ефрат. Людям, яких створив із глини, надав засади хліборобства та науки
Покровитель міста Еріду

БОГИ УПРАВИТЕЛІ ЗОДІАКОМ (ГОЛОВНІ СВІТИЛА)

Бог **Уту** (Шамаш)
втілений у Сонці

Бог **Нанна (Сін)**
втілений у Місяці

Богиня **Інанна (Іштар)**
втілена у Венері

Нанна (Сін) – батько бога Сонця Уту. Приніс світло в темне небо. Його зображували виходячим з напівмісяця або у вигляді бика, що пасеться на зоряному пасовищі

Уту забезпечував світло і тепло. Зображувався зі зброєю або пилкою в руці, променями з-за спини. Проходячи щоденно по схилу неба, він все бачив, тому став богом Справедливості та Правди.

Покровитель міста Ур

Інанна забезпечувала процвітання та розквіт. Найважливіше жіноче божество. Богиня кохання, продовження роду. **Покровителька міста Урук**

БОГИ МЕЖИРІЧЧЯ

Нінхурсаг – «мати усіх богів», «богиня лісистих гір», покровителька врожаю. Згодом її культ змістив культ Інанни

Нісаба – богиня рослинного світу, злаків; покровителька писемності та науки. Виконувала обов'язки писця богів. Згодом стала богинею мудрості та архітектури. **Покровителька міста Умма**

Гула «Великий лікар чорноголових», богиня-цілителька покровителька лікарів, вправно володіла хірургічними інструментами, могла наслати хворобу як покарання. Зображувалася з собакою в оточенні зірок **Покровителька міста Ісін**

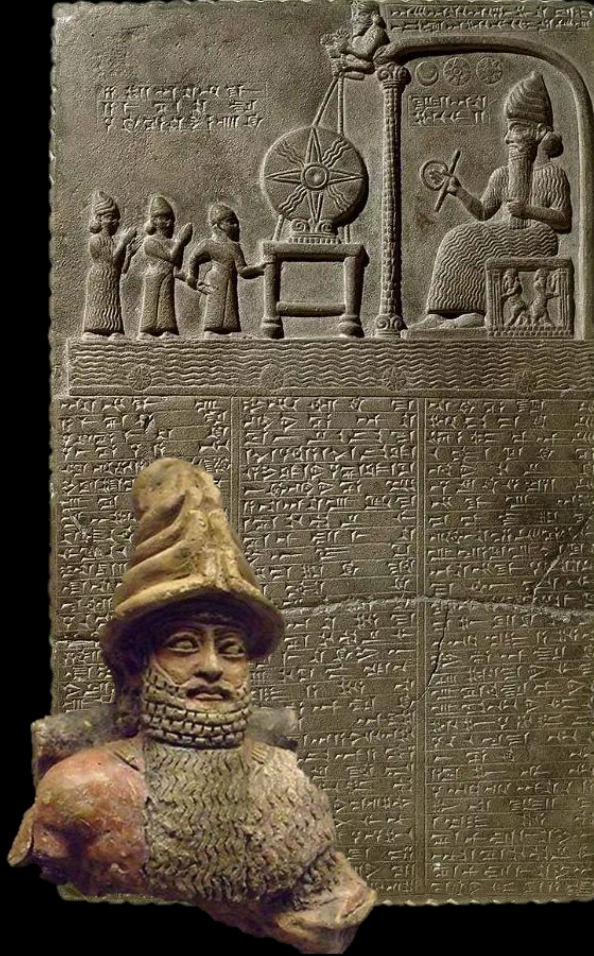
Ерешкігаль – богиня смерті, мороку, приреченості та підземного світу

Фрагмент хлоритової вази з зображенням богині Нісаби, рельєф із міста Лагаш, Пергамський музей. Берлін

Мардук – Цар богів.
Головний бог Вавилону.
Ототожнювався
з Юпітером. Символи –
дракон Мушхушшу,
лопата

Шамаш (Уту) – бог Сонця
У Вавилоні та Ассирії

Шумерські боги збереглися в культурі вавилонян та ассирійців. Їх наділяли додатковими титулами, називали новими іменами, але головний зміст залишався незмінним

Іштар (Інанна) – богиня
кохання, родючості, війни.
Ототожнювалась з Венерою.
Символи – лев, восьмикутна
або шістнадцятикутна зірка

ГЕРОЇ МІФІВ

Гільгамеш «Цар землі» – головний герой стародавньої міфології Межиріччя
Згідно з переказами на дві третини бог, на третину людина з великою силою

Разом із сином відбудував у Ніппурі святилище богині повітря Нінліль

Вважається реальною історичною постаттю, правителем міста Урук. Жив у III тис. до н.е.

Урук за наказом Гільгамеша був обнесений стіною завтовшки 5 метрів

Гільгамеш з левом,
Рельєф з палацу Саргона II
у Дуршаррукіні. VII ст. до н. е.

V Епос про Гільгамеша,
2003 – 1595 рр. до н. е.

Фрагмент II Епосу про Гільгамеша,
Музей Сулейманії, Ірак

ШУМЕРИ ТА ЇХНІ ВІНАХОДИ

ШУМЕРИ ДАВНО ЗНИКЛИ,
АЛЕ ЗАЛИШИЛИ ВЕЛИЧЕЗНИЙ ВНЕСОК

ШКОЛИ

БІБЛІОТЕКА

СИРЦЕВА ЦЕГЛА

ГОНЧАРНЕ КОЛО

АСТРОНОМІЧНІ
СПОСТЕРЕЖЕННЯ

ЗИКУРАТ

ГЛІПТИКА

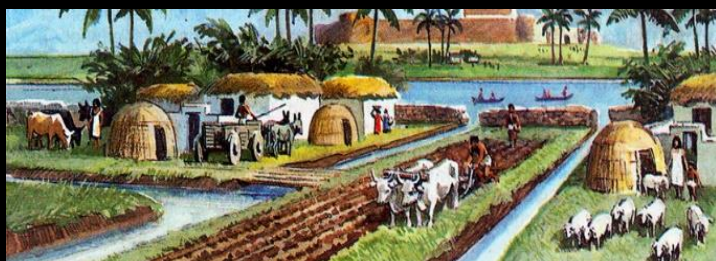
КОЛЕСО

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ
ЗНАРЯДДЯ (плуг)

ШУМЕР

ІРИГАЦІЙНА СИСТЕМА

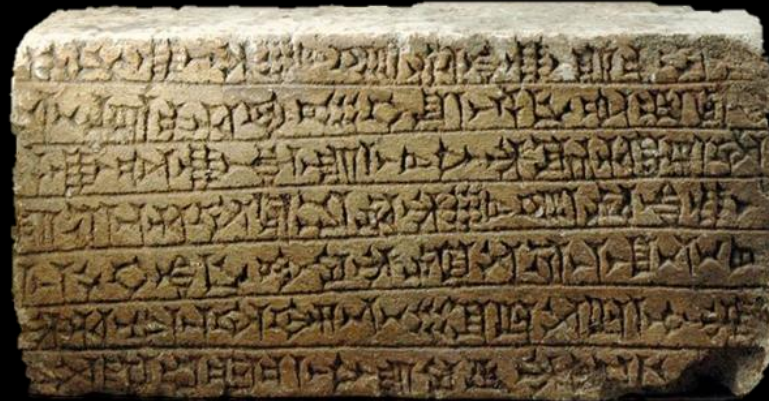
АККАД

СТАРОВАВИЛОНСЬКЕ
ЦАРСТВО

АССИРІЯ

НОВОВАВИЛОНСЬКЕ
ЦАРСТВО

КЛИНОПИС

Про життя шумерів людство дізналося завдяки клинописним знакам, які випадково у XVII ст. знайшов і скопіював італійський мандрівник П'єтро делла Валле. Він першим зрозумів, що це писемність, а не візерунок

КЛИНОПИС

Шумери більше 5000 років тому винайшли систему письма, яка завдяки зовнішньому вигляду отримала назву «**клинопис**»

Протягом 3000 років клинописом записували священні тексти, гімни, молитви, бухгалтерські книги, торгові угоди, літературні та музичні твори, знання, законодавчі акти, ділові листи, астрономічні спостереження, кулінарні рецепти, афоризми тощо

Початок розшифрування шумерського клинопису поклав німецький філолог Георг Фрідріх Гротенд у 1802 р.

До наших часів дійшли прямокутні, квадратні, круглі, подушкоподібні, випуклі та пласкі **клинописні таблички**

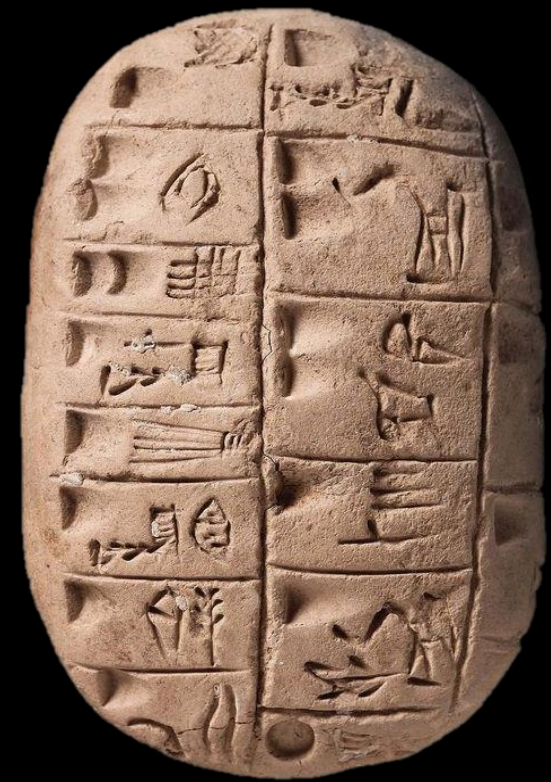
Розмір табличок змінювався залежно від призначення – від 1 см до 50 см

КЛИНОПИС

Спочатку писемність являла собою **пiктограми** (умовнi знаки-малюнки).

З часом пiктограми трансформувалися у фонетичну писемність – знаки почали не малювати, а вдавлювати.

На табличках з вогкої глини натисканням **стилуса** (очеретяного стрижня трикутної форми), вдавлювався вiдбиток у виглядi клинцю. Кожен **письмовий знак** – це сполучення **декiлькох клинцiв** вертикальних, горизонтальних та пiд нахилом. Так **позначали склад, слово або дiю**

КЛИНОПИС

Якщо записаний на глиняній табличці текст був важливим, її випалювали або висушували на сонці

Школи називалися едубба – «дім табличок».

Необхідним для учнів приладдям були декілька стілосів, миски з водою, глина – щоб виготовити невеличкі таблички (частіше круглої форми) для виконання завдання

Знайдені таблички з описом шкільного життя, вправами з письма та текстами для заучування, таблицями множення, задачами з геометрії та інші

КЛИНОПИС

Царські написи робили **на цеглі, глиняних цвяхах, конусах**

Такі цвяхи, виготовлені з випаленої глини, з написами на ім'я правителя Лагаша Гудеа, були **вбиті у верхній частині стіни**

Можливо, вони виникли зі звичаю вбивати кілок у стіну, щоб сповіщати про право власності

Клинопис цього цвяху містить присвяту божеству, тобто це позначення храму як божественної власності

Цвях-присвята, Шумер, близько 2100 р. до н. е.

МУЗИКА МЕЖИРІЧЧЯ

Глиняна табличка з записами назв 23 видів музичних інструментів. Шумер, XXVI ст. до н. е.

Шумерський нотний запис, 2 тис. до н. е.

Культура Межиріччя вплинула на розвиток музичного мистецтва

Музики користувалися повагою

Зображення на творах мистецтва та реконструйовані археологічні знахідки надають уяву про музичні інструменти та їх застосування

Були відомі **струнні, ударні, духові музичні інструменти**

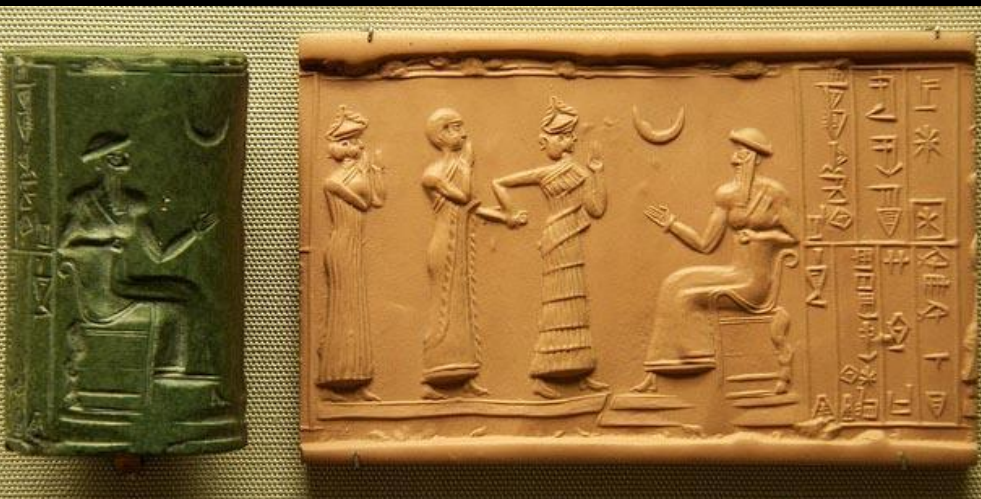
Посудина, що зображує дівчину, яка грає на лютні

Цар Ашшурбаніпал вечеряє в саду, Ассирія. VII ст. до н. е.

ГЛІПТИКА

Мистецтво виготовлення печаток, виникло з виготовлення оберегів та амулетів у 5 тис. до н. е. Їх носили на шиї, а візерунок з них відбивали в глині для зазначення особистості

Для виготовлення таких печаток у Межиріччі застосовували **гліптику** – мистецтво різьблення по каменю та кістці

ГЛІПТИКА ЦИЛІНДРИЧНІ ПЕЧАТКИ

У 3–2 тис. до н. е. печатками були невеликі циліндри з лазуриту, сердоліку тощо, на яких вирізалися ритмічні композиції, релігійно-міфологічні сюжети, дивовижні міфічні створіння, сцени з побуту

У кожній циліндричній печатці пробурювався поздовжній осьовий отвір для стрижня

Зображення наносилось у дзеркальному відображенні

Шляхом прокатування печатки по вогкій глині отримували мініатюрний рельєф з безкінечним повторенням сюжету

ГЛІПТИКА

Гліптика в Межиріччі існувала як особливий вид мистецтва – вона поєднувала в собі рельєф і круглу скульптуру

Відбиток був неповторним, оскільки кожна **печатка** мала унікальне різьблення і являла собою посвідчення особи

Рельєф із зображенням міфу про Богиню Інанну

Мармурова циліндрична печатка жерця Храму Інанни з символікою богині, 3000–2800 рр. до н.е., Урук.

Кам'яна фігурка барана була ручкою печатки.

Державний музей, Берлін, Німеччина

Циліндрична печатка Цариці Пуабі,
знайдена в одному з поховань Царських гробниць Ура,
2600 р. до н. е., Британський музей, Лондон

На печатці два реєстри, присвячені священому бенкету в палаці

Верхній реєстр – зображення **цариці** та її підданих,
нижній реєстр показує **бенкетування царя**

Царські особи за розмірами більші за інших – канон відображення ієрархії

*БЕСІДА

Уявіть себе сановником у палаці шумерського царя

- Проведіть невеличке дослідження – кого на вашу думку зображено на цих печатках?
- Де могли знайти ці печатки? Спробуйте встановити дату

- Роздивіться уважно і порівняйте, в який одяг вдягнуті персонажі на рельєфах і статуєтці. Він вам не здається схожим?

- З третього тисячоліття до нашої ери шумери носили одяг із довгошерстого хутра – Каунакес

МЕЖИРІЧЧЯ

Територія поділялась
на дві частини

Шумерами вчені назвали народ, який мешкав на однойменній території з 4 тисячоліття до н. е., хоча самі шумери означали себе «чорноголові» – Sag-gig-ga. Землю свою називали Кенгір – «Країна знатних володарів»

Кочові племена аккадців у 3 тис. до н. е. прийшли на шумерську територію. Їхній **цар Саргон Великий** об'єднав шумерські та аккадські міста і **збудував першу протоімперію**

МИСТЕЦТВО
ШУМЕРУ
ТА АККАДУ
Архітектура

АРХІТЕКТУРА

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБУДОВИ:

Обнесення міста **фортечними мурами**

Забудова міста з дотриманням **овального плану** з орієнтуванням на північний захід та південний схід

Розташування **у центрі міста** **сакральної ділянки** для побудови святилища богу – покровителю міста-держави

Конструктивне застосування **штучно зведених високих платформ** для возведення **прямокутних храмів**, які пізніше зміняться **ступінчастими вежами** – **зикуратами**

Відсутність фундаментів

Приклад типової забудови шумерського міста

ДІОРАМА МІСТА УР
близько 2112–2004 рр. до н. е.

Діорама міста Ур.
Американський музей природної
Історії, Нью-Йорк

АРХІТЕКТУРА

ОСОБЛИВОСТІ БУДІВЕЛЬ:

Монументалізм та симетрія

Простота та замкненість кубічних форм будівель

Суворість лінійних ритмів ніш та виступів

Наявність **плаского даху, вузьких щілин вікон у верхній частині будівель**

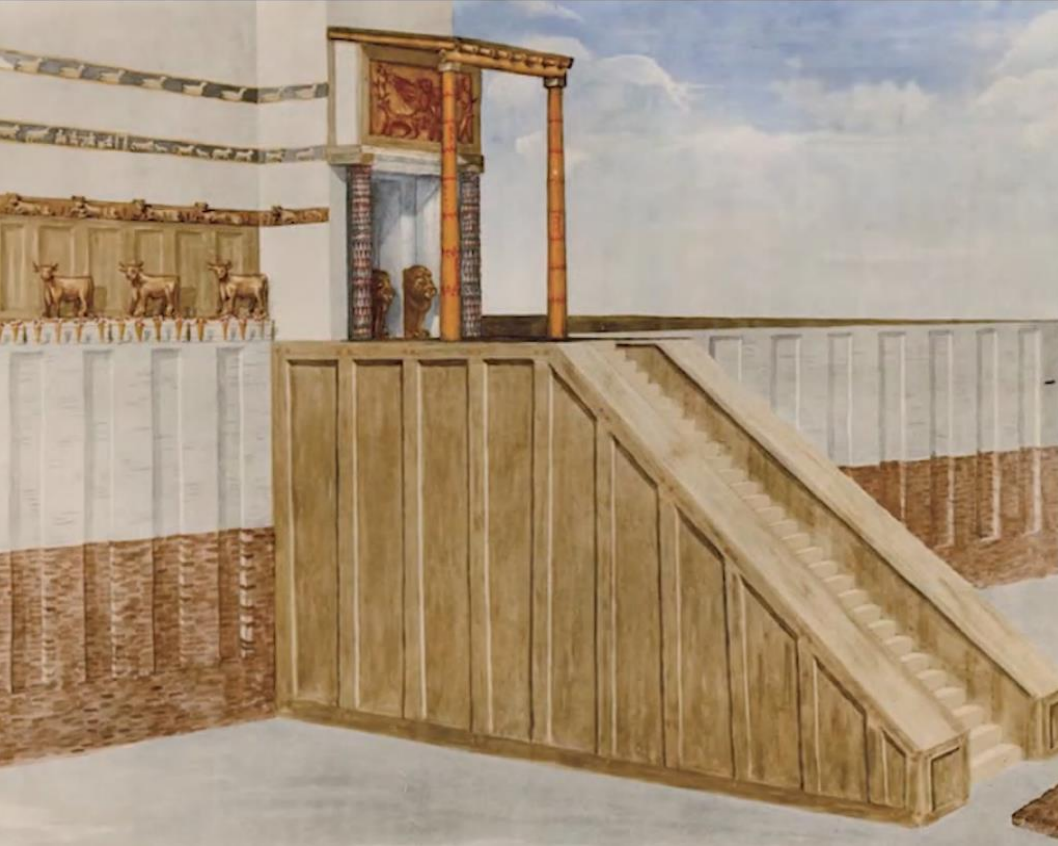
Виділення входів високими арочними прорізами

Необхідність довгих сходів та пандусів (для підйому до храму)

Фортечний характер палаців

Для оздоблення архітектурних споруд застосовувалися **декоративні фризи та мозаїчна техніка**

Храм – споруда для поклоніння

Храм Нінхурсаг, Тель-аль-Убаїд,
близько 2600 р. до н. е., фрагмент фризу храму

ТИПИ СПОРУД

Вважалось, що будівельному ремеслу людей навчили боги

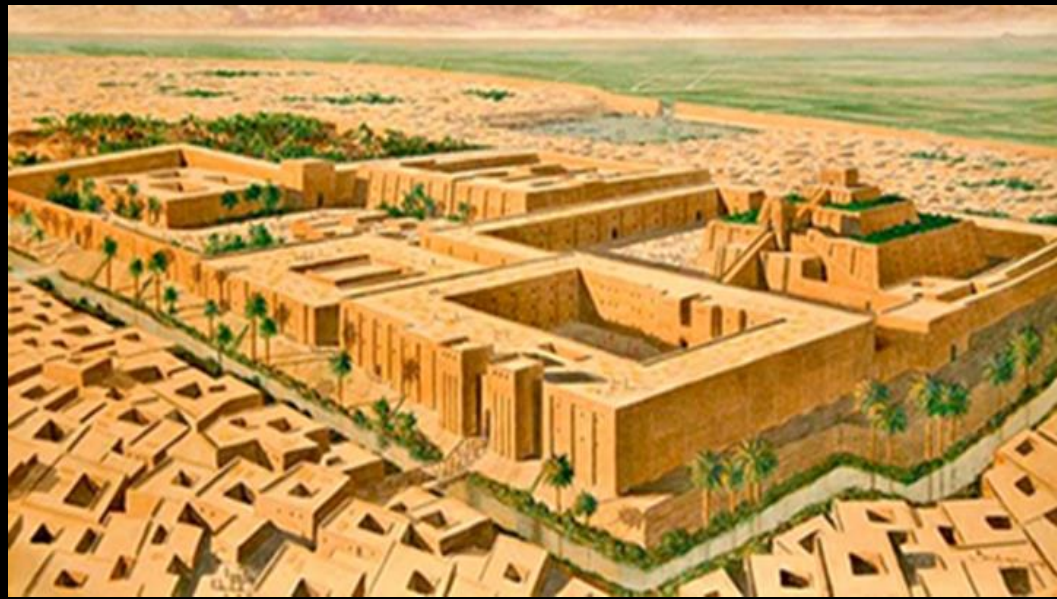
Основу архітектури Межиріччя становили палаци та релігійні споруди

Храми розташовували на пагорбах, штучних терасах або високих платформах

Це рятувало споруди від повеней, а також підносило храм як Дім Бога над рівнем звичайного земного життя

Споруди правлячих династій шумерів відрізнялися грандіозністю та яскравістю

У багатих городян були великі, навіть дво- і триповерхові будинки з балконами та галереями. Існували вбиральні і стічні труби. Фасади прикрашали ніші та ступінчасті виступи

Житлові будинки були одноповерховими, кімнати групувалися навколо відкритого внутрішнього дворика. Стіни, які виходили на вулиці, робилися глухими

Джерелом світла виступали двері, вузькі щілини під стелею та додатковий отвір на даху

МІСТОБУДУВАННЯ

Найдавнішими шумерськими містами були: **Ур, Урук, Лагаш, Ларса, Ніппур** та інші

Стародавні шумерські міста **будувалися вздовж річок і біля каналів**

Будинки групувалися **навколо храмових комплексів**, з яких і починалась забудова міст

Міста захищали широкі **оборонні мури**, зверху яких міг проїхати віз із биками. Існувала **каналізація**

Міста оточували села та землі для сільського господарства – **«ЗОВНІШНЄ МІСТО»**

Комерційним центром життя в містах була **пристань**

Кожне шумерське місто являло собою **окрему державу з армією та правителем за титулом ен, енсі або лугаль**

Місто Ур. Реконструкція
Луїс Аморос, Мігель Орельяна

КРАЄВИД МІСТА-ДЕРЖАВИ МАРІ

Археологічна реконструкція художника Балажа Балога

Самостійне місто-держава знаходилося на західному березі Єфрату поза межами Межиріччя, але пов'язане з ним як історично, так і частковим населенням шумерів. Залишило багато пам'яток мистецтва

БУДІВЕЛЬНІ МАТЕРІАЛИ

Основний будівельний матеріал – **цегла-сирець** (глина з домішками очерету та соломи), з якої зводилися житло та монументальні споруди

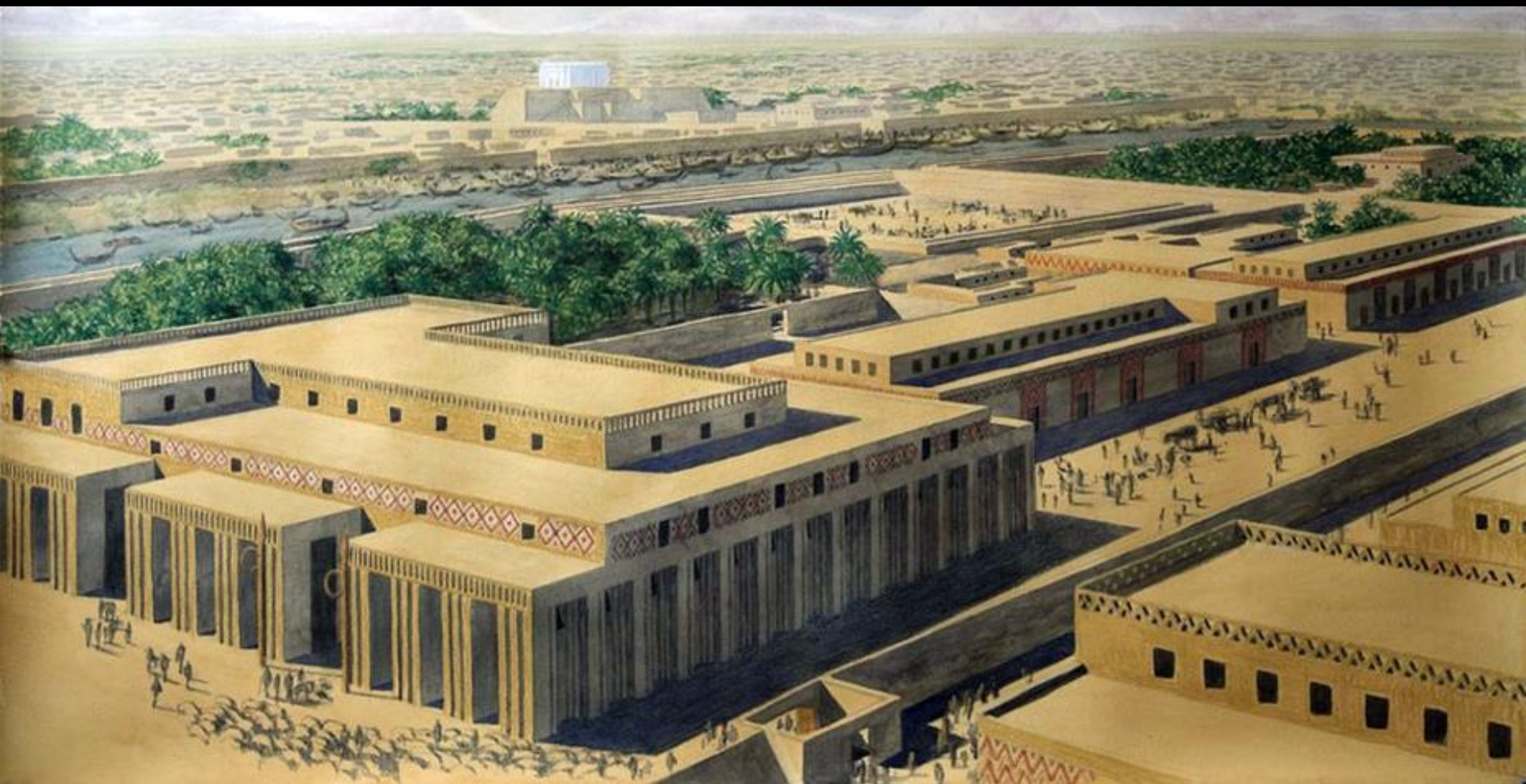
Рімхени – випуклі з одного боку, плоскі широкі **цеглини з сирії глини**, висушені на сонці

Бітум (гірська смола) застосовувався як сполучний та водонепроникний матеріал

Дерево використовувалося в основному для перекриття – його привозили, воно **було дуже дорогим**

Обпалена цегла використовувалася головним чином як **облицювальний матеріал**

КРАЄВИД ЦЕНТРУ МІСТА УРУК (ШУМЕР)

Археологічна реконструкція художника Балажа Балого

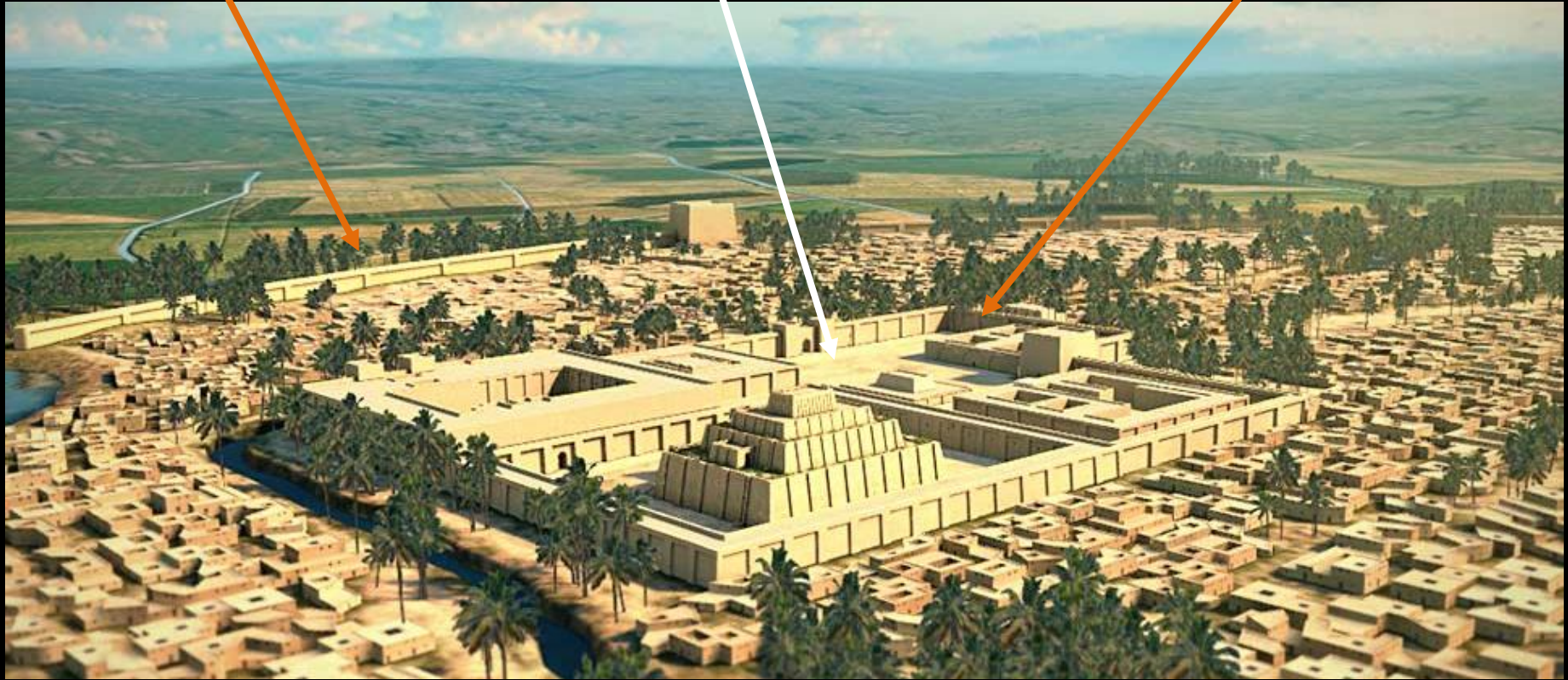
Стародавнє, у свій час найбільше в світі місто **Урук**, вважалось одним із перших «справжніх» міст-держав. Було розташовано на східному березі Єфрату. Начебто саме **напівміфічний правитель Гільгамеш** побудував у ньому **Храм Енанни та міські стіни**

ЗАБУДОВА МІСТ МЕЖИРІЧЧЯ

ОБНЕСЕННЯ ПОСЕЛЕННЯ
ФОРТЕЧНОЮ СТІНОЮ

ОБНЕСЕНИЙ ФОРТЕЧНОЮ СТІНОЮ
РЕЛІГІЙНО-АДМІНІСТРАТИВНИЙ ЦЕНТР МІСТА

ВІДОКРЕМЛЕНІ ПОДВІЙНОЮ СТІНОЮ
ДВІР ІЗ ЗИКУРАТОМ ТА СВЯТИЛИЩАМИ

Будинки звичайних мешканців міст створювали криві вузькі провулки
Регулярність планування була характерною для релігійно-адміністративного центру

Сучасна реконструкція храму

Стіни платформ і храмів фарбували та обробляли мозаїкою

До платформи, на якій височів Храм, вели довгі сходи або **пандуси** (похилі поверхні для пересування)

У внутрішніх подвір'ях храмів знаходилася статуя божества та місце для жертвопринесень

ХРАМИ

Перші храми – монументальні прямокутні споруди з **пласким дахом** і товстими стінами, прикрашеними рельєфами

Кути храмів закріплювалися **лопатками** (прямокутними вертикальними виступами), які чергувалися з **нішами** (декоративними заглибленнями у стінах), що надавало складного ритму будівлі Храму

Перекриття спиралися на **балки** (конструкції, які несуть на собі навантаження даху) чи на **склепіння** (опуклі перекриття)

У будівництві використовувались **арки** (рівне або криволінійне покриття прольоту в стіні або проміжку між двома стовпами)

БІЛИЙ ХРАМ

Урук, Шумер
4 тис. до н. е.

Білий Храм – строга і сувора споруда на честь Бога Ана. Назву отримав завдяки білій гіпсовій штукатурці стін

Побудований на високій сирцевій платформі

Дістатися до храму можна було довгими сходами

Архітектурні укріплення стін храму та платформи, створювали ритмічні ряди виступів та ніш, що зорово підсилювало відчуття величі та суворості споруди

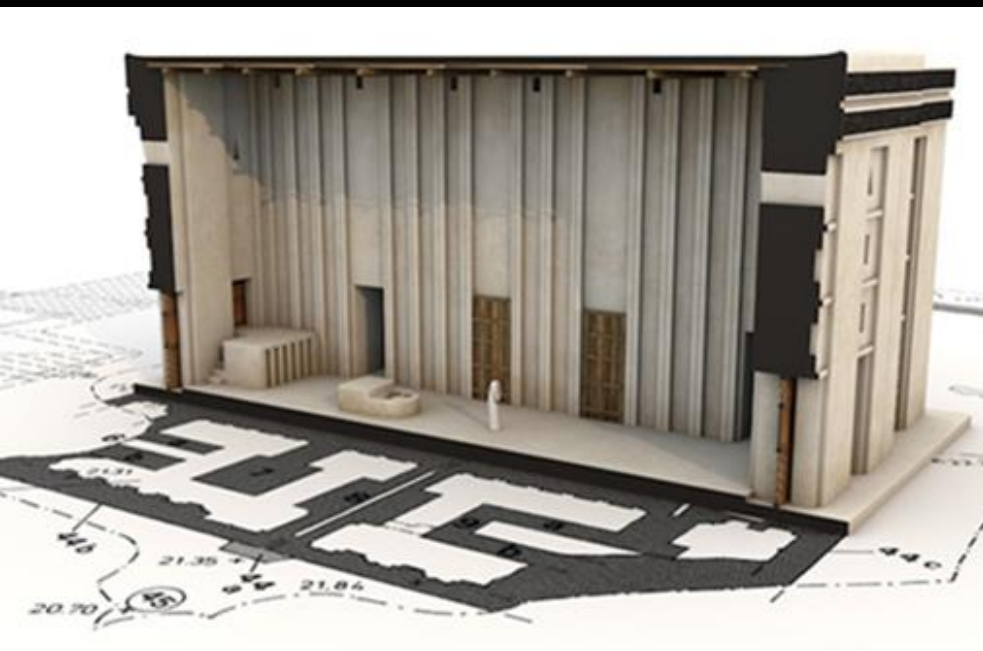
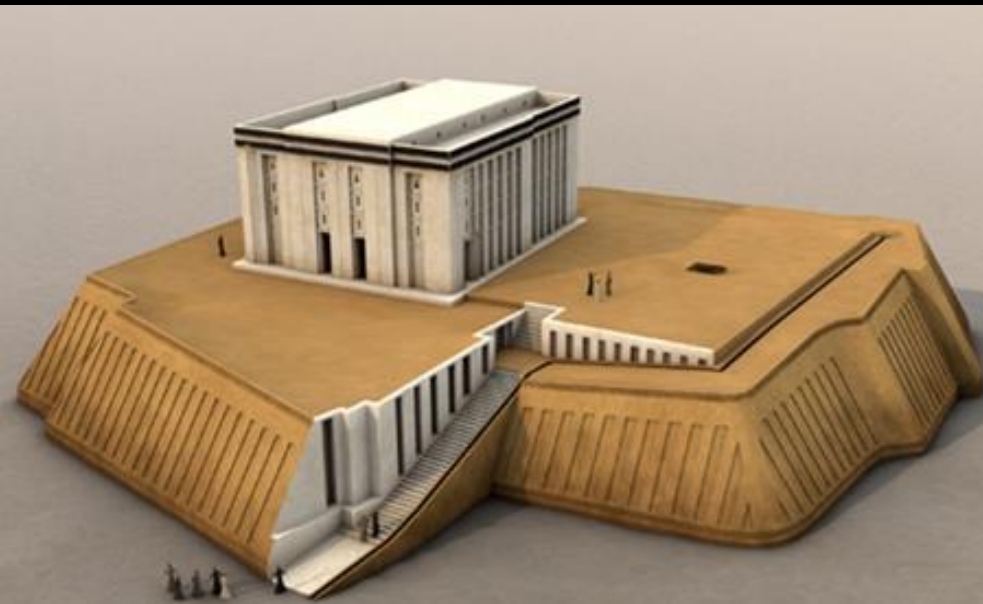
Висота храму приблизно 12 м

БІЛИЙ ХРАМ

Всередині храму знаходилася довга прямокутна кімната, з боків якої розташовувались **комірчини** з дерев'яними полицями для **глиняних табличок**

Існував **трубопровід**

У північній частині розміщувався **вітар**

ЧЕРВОНА СПОРУДА

Урук, Шумер, 4 тис. до н. е.

Прямокутна за планом, з випаленої цегли будівля площею близько 600 кв. м, імовірно була місцем для народних зібрань, засідань ради старійшин

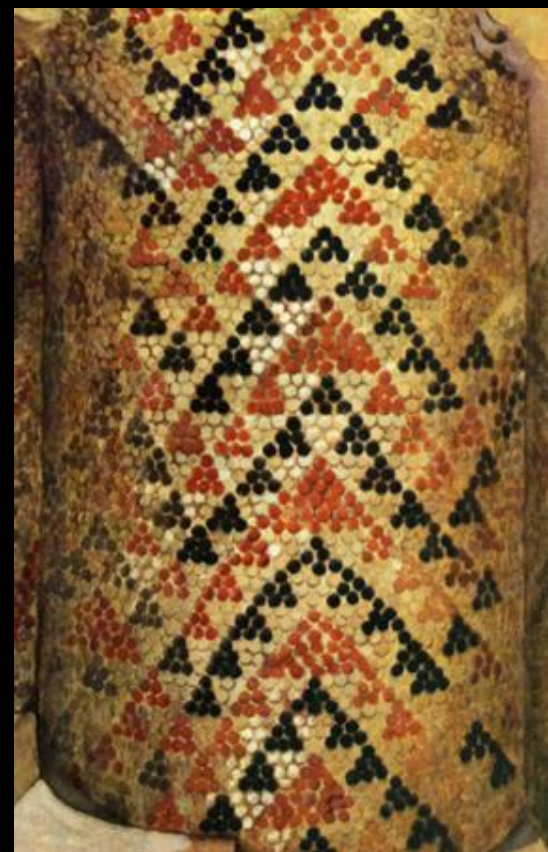
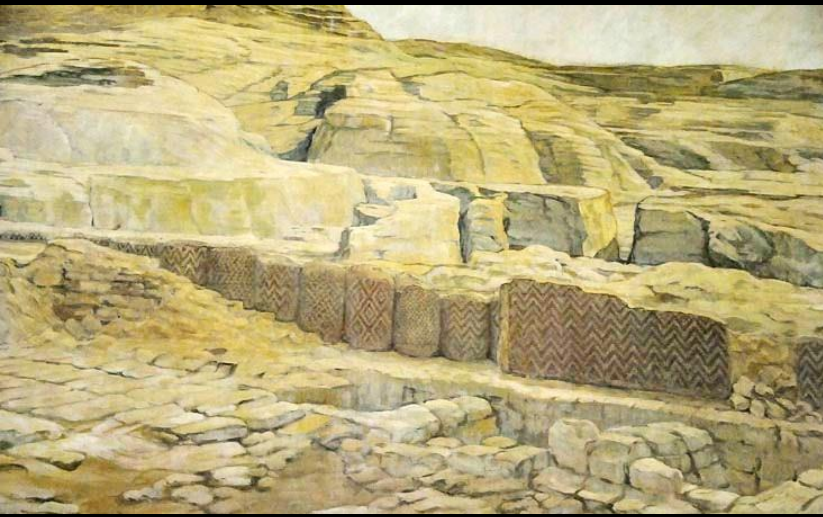
У дворі розбито сад, який зрошувався водою з акведука

До стін двору примикали, колони та півколони, прикрашені мозаїкою з цвяхів або конусів із глини. Серед чорного та білого кольорів конусів домінував червоний колір, що і надало назву споруді. З одного боку двору була невелика платформа-естрада зі сходами з обох боків

ЧЕРВОНА СПОРУДА

Облицювання півколон

Конусна мозаїка. Пергамський музей, Берлін

КОНУСНА МОЗАЇКА

Кольорова мозаїка, яка прикрашала архітектурні елементи будівель геометричним орнаментом, складалась із «зигаттів» – обпалених глиняних конусоподібних цвяхів з кольоровими поливними голівками

Встромлені в сирцеві стіни, вони утворювали візерунки, які нагадували звичні для того часу циновки

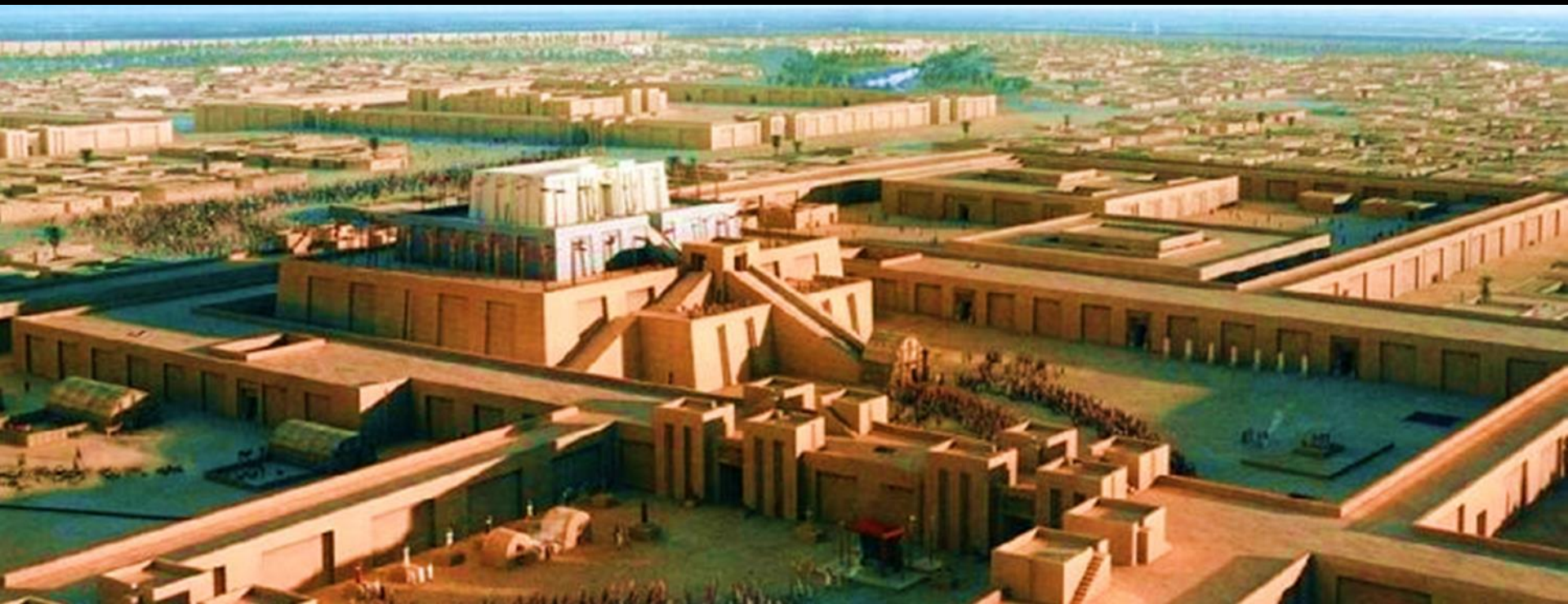

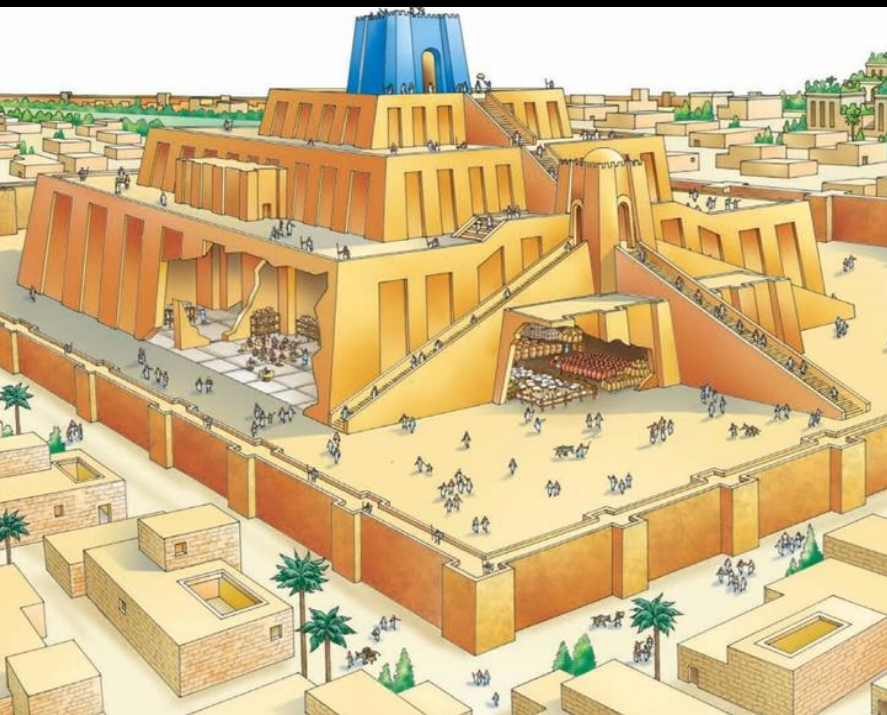
ЗИКУРАТ

Зикурат – «свята гора», «вершина гори», «сходи на небо»; **культова споруда**, яка виникла у 3 тис. до н. е.

Храм головного Бога-покровителя міста – найвища будівля в місті, яка пов'язувала світ земний зі світом небесним. Виразив силу богів, втілював структуру суспільства з правителем на верхівці та **не був місцем для публічного поклоніння**

Відомо про 32 зикурати – 4 з них знаходилися на території сучасного Ірану. Інші – переважно в Іраку

ЗИКУРАТ

Матеріал для будівництва зигуратів – **цегла-сирець** із застосуванням шарів очерету

Зовні зигурат **облицьовувався обпаленою цеглою**

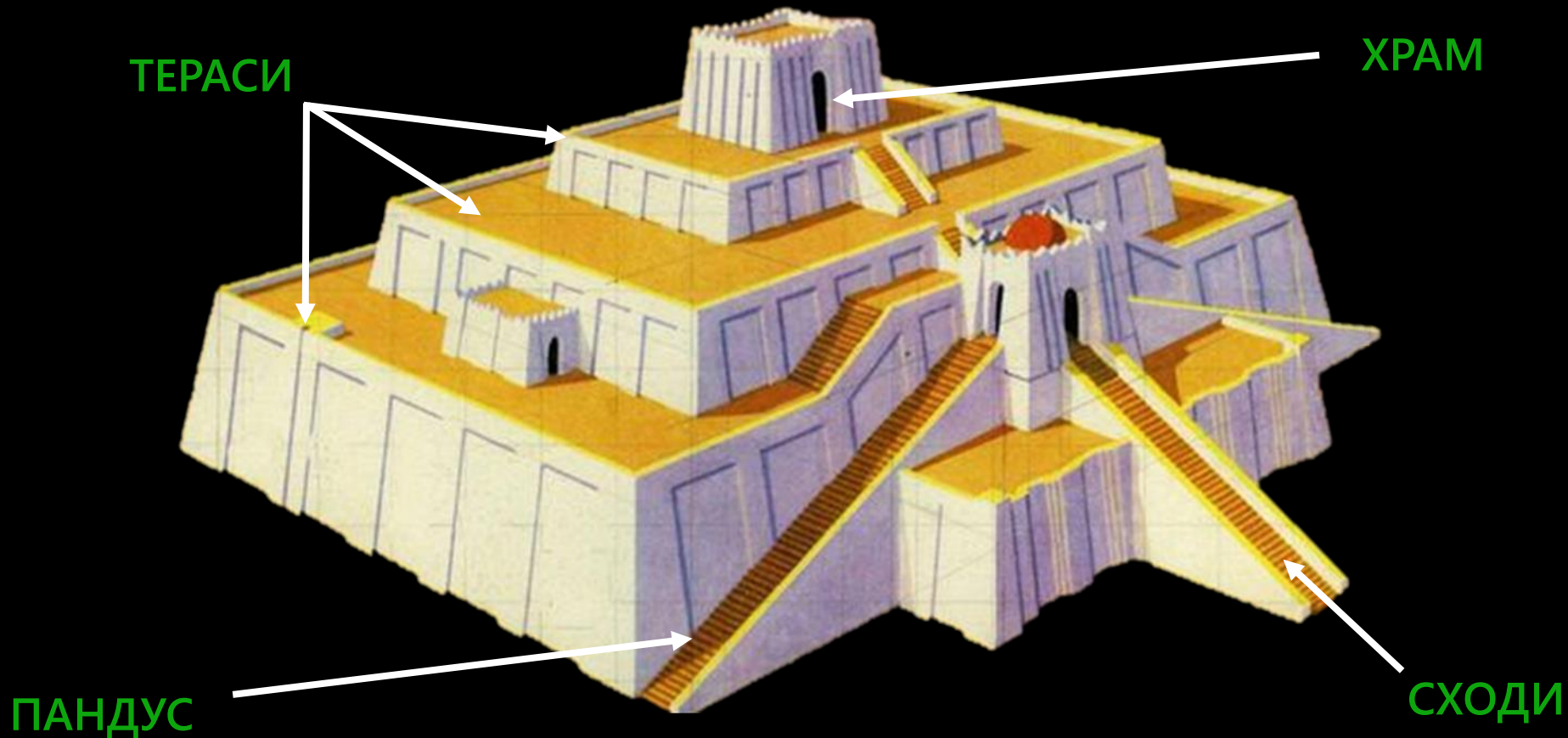
Весь внутрішній простір платформ був заповнений цеглею-сирцем

У стіні могло бути приміщення для жерців та храмової прислуги

Періодично зигурати **потребували реконструювання** після руйнування дощами та вітрами, що **призводило до зміни їх розмірів і конструкцій**

Тераси багатьох зигуратів **мали зелені насадження**

Тераса – відкритий або напіввідкритий майданчик

Зикурат – ступінчаста піраміда з декількох послідовно менших платформ (від 3-х у Шумері до 7-ми у Вавилоні), з храмом на верхівці

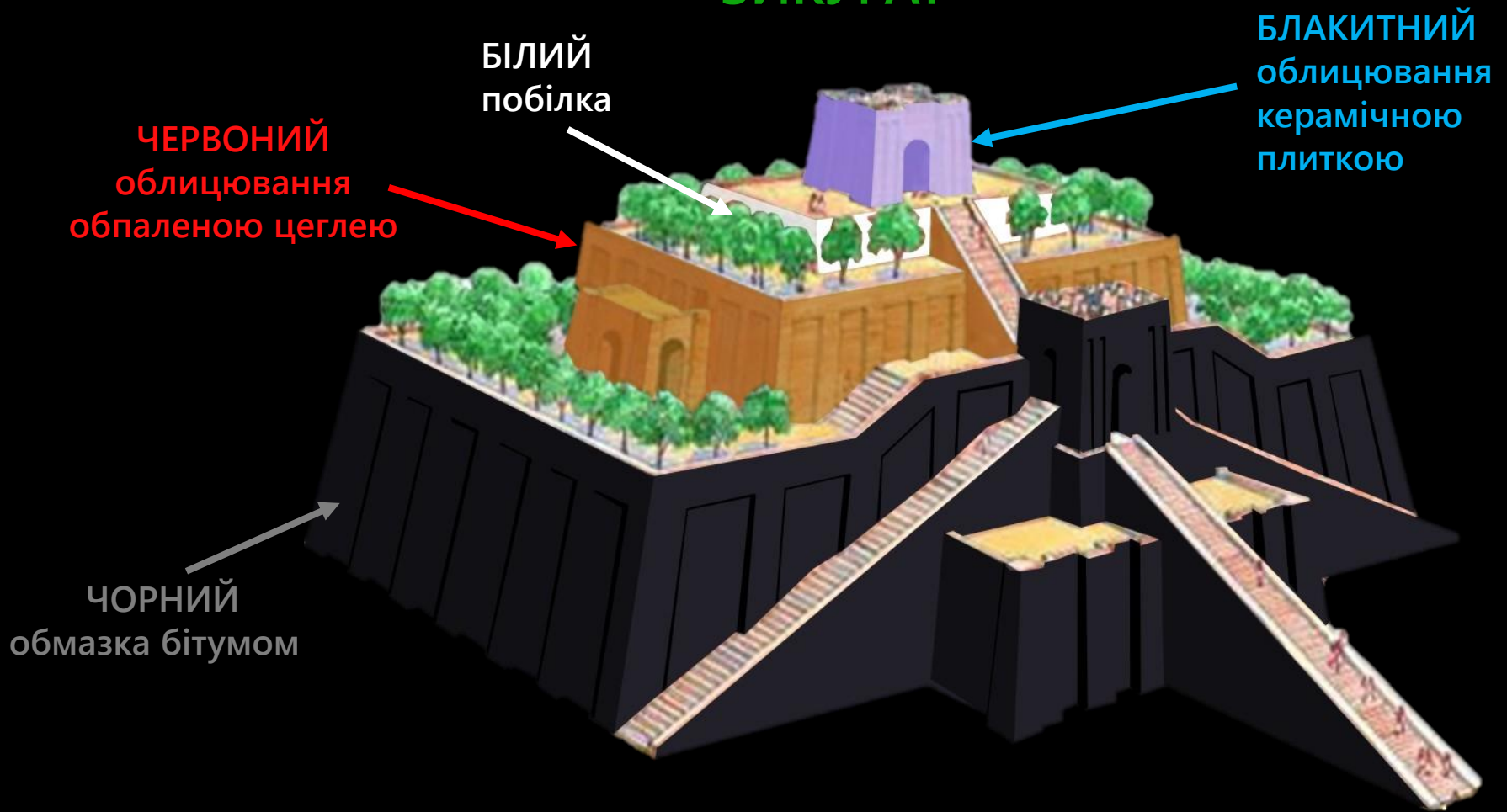
Вертикалі стін членувалися нішами та виступами

Тераси з'єднувалися сходами та пандусами

Храм на вершині являв собою «житло бога»

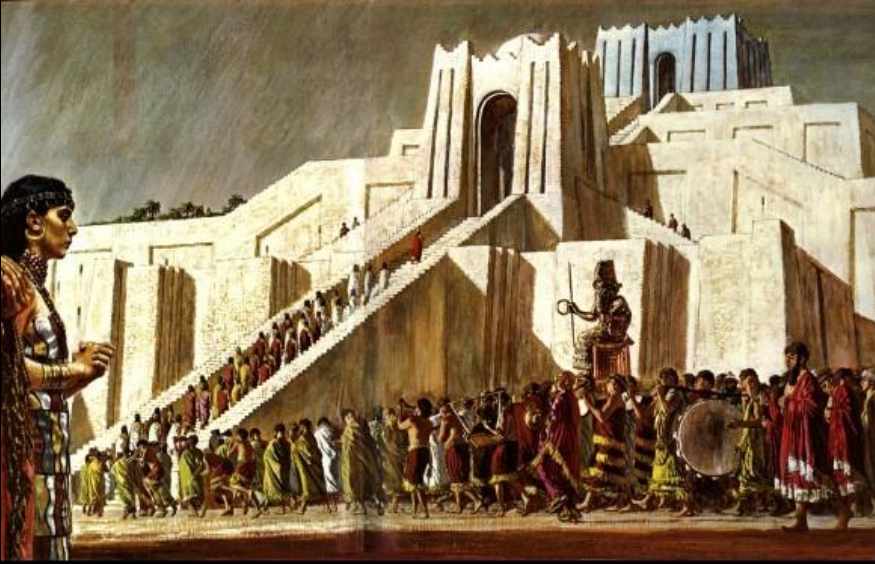
Використовувався також і як **обсерваторія**

ЗИКУРАТ

Зикурати шумерів мали **три сходинок-платформи** на честь Бога вод Енкі (чорний), Бога повітря Енліля (**червоний**), Бога неба Ану (білий)

Кольори платформ символізували перехід із нижнього світу до Небесного. Храм вважався житлом божества

**ЗИКУРАТ УР-НАММУ
(ЕТЕМЕНІНГУРУ). УР
XXII–XXI ст. до н. е.**

**Зикурат на честь бога Місяця Сіна
(Нанна) – один із найвідоміших, що
дійшли до наших часів. Довжина 64 м,
ширина 46 м, приблизна висота 30 м**

МИСТЕЦТВО
ШУМЕРУ
ТА АККАДУ
Скульптура
Шумеру

СКУЛЬПТУРА ШУМЕРУ

Імдугуд, лазурит, золото
Шумер, 3 тис. до н. е.,
Національний музей Дамаска

Імдугуд – величезний орел з головою левиці, міфологічний божественний птах

Монументальну скульптуру в Шумері створювали рідко через відсутність каменю і дерева, тому поширення набула **скульптура середніх і малих форм**

Матеріали скульптури: алебастр, вапняк, глина, золото, бронза, срібло, серпантин, яшма тощо

Для створення скульптур часто використовували **матеріали з інших країн: лазурит** (сучасний Афганістан), **перламутр** (Перська затока) тощо, що перетворило скульптуру на предмет розкоші

Шумери, **опанувавши виготовлення міді, почали використовувати її в скульптурі**

ВИДИ СКУЛЬПТУРИ

Кругла скульптура представлена фігурками тварин, статуями адорантів

Розквітають рельєф, гліптика, декоративна скульптура

Найпоширеніший образ богів відтворюється із властивим опрацюванням деталей

Циліндрична печатка із зображенням богів Енкі, Уту, богині Інанни

Верхня половина жіночої статуетки, 2600–2350 рр. до н. е.

Статуя Ебіх-Іль Храм Іштар в Ассурі, 2400 р. до н. е.

КАНОН ЗОБРАЖЕННЯ ЛЮДИНИ

Умовність і статичність зображення – недотримання пропорцій, міцні приземкуваті форми. Широкі плечі, міцні м'язи, шия, що йде в плечі

Об'єми, начебто вписані у циліндри та трикутники – форми передпліччя, торсу, спідниць, носа, вух

Відсутність портретної схожості – збірний образ замість відтворення індивідуальних рис

Величезні очі, зрощені брови, великий гачкуватий ніс, поголені голови

Фрагмент кам'яної дошки із зображенням Енанатума I. Гірсу, 3 тис. до н. е. Британський музей, Лондон.

СТАТУЇ АДОРАНТІВ

Адорант («поклонятися») – найпоширеніший тип скульптури у Шумері; статуя людини, яка безперервно молиться

Адорантів встановлювали в храмах для молитви за людину, яка його поставила

Фігурки адорантів виготовляли **з м'яких порід каменю, пізніше з глини**

Волосся та бороди фарбували чорним бітумом

На плечі статуї писали ім'я замовника та божества, якому вона була присвячена

Стоячий віруючий, Телль Асмара, 2900–2600 рр. до н. е., Метрополітен

Статуя Лугаль-Далу, правителя Адаба 3 тис. до н. е.

ЗОБРАЖЕННЯ АДОРАНТІВ

Статичний характер фігур

Відображення різниці в статусі людини передається висотою скульптурки та матеріалом для її виготовлення

Підкреслення смирення та покірності

Спрямовані вперед обличчя, звернений до божества погляд

Руки, складені в молитовній позі

Напис на плечі або спині статуї

Статуетки з храму Абу в Телль-Асмара 2750–2600 рр. до н. е.

КАНОНИ ЗОБРАЖЕННЯ АДОРАНТІВ

Уявлення про надприродну мудрість шумери пов'язували з очима та вухами. Тому очам приділялась особлива увага під час виготовлення фігурок адорантів

Величезні **очі інкрустували** синім лазуритом або чорним вапняком, вставленими у білу мушлю

Очі широко розплющені – вони ніколи не сплять, вони завжди моляться

Вотивна статуя Еаннатума,
правителя Лагаша,
2600–2340 рр. до н. е.
Лувр, Париж

Іку-Шамаган, 2450–2600 рр. до н. е. з храму Іштар,
Марі. Національний музей, Дамаск, Сирія

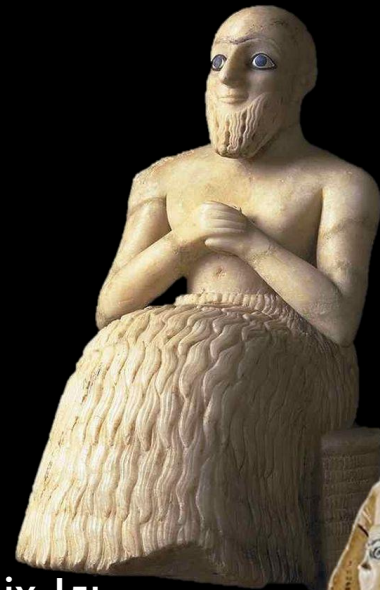
**В ОБРАЗІ АДОРАНТІВ ЗОБРАЖУВАЛИ
БОГІВ, ЖЕРЦІВ, ПРАВИТЕЛІВ**

Бог Еніл

**Гудеа –
правитель
міста Лагаш**

**Ебіх-Іль –
наглядач
з храму
у Марі**

Курліл – начальник житниць Урука

Жриця храму в Марі

Богиня Ешнуна

СТАТУЯ ЕБІХ-ІЛЯ

Суперінтендант (наглядач)
з храму Іштар у Марі. Таку
посаду міг займати лише
представник вищої знаті

Сидяча **вотивна статуетка**
зі схрещеними на рівні
грудей руками.

Виготовлена
з алебастру та
інкрустована,
була створена
як піднесення
богині Іштар

Інкрустація –
оздоблення виробів
мистецтва цінними
матеріалами

Статуя Ебіх-Іля, близько 2400 р. до н. е., висота 52,5 см, ширина 20,6 см, діаметр 30 см
Лувр, Париж

Інкрустовані
лазурином
і мушлею очі,
характерні дуги
брів надають
обличчю
природності

Деталізовано вирізьблена доглянута **борода**,
легка **посмішка**, хвилі **вовни** каунакесу

Клинописний текст на правому плечі повідомляє,
що статуя Ебіх-Іля призначена Іштар Віріл

Статуетка жриці з храму Іштар у Марі,
близько 2900–2600 рр. до н. е.
Національний музей Дамаска, Сирія

СПІВАЧКА УР НІНА
(АБО УР НАНШЕ), Марі

Постать Ур Нанше
була настільки
відомою, що її фігурки
з написами
«Ур Нанше – відома
співачка»
розміщували
в храмах

Фігурку подано у
сидячій позі під час
МОЛИТВИ

Фігурка великої співачки
Ур Ніни з Храму Іштар,
Марі. 3 тис. до н. е.,
Національний музей
Дамаска

Мармурова жіноча голова (Богині Інанні).
Урук, 4–3 тис. до н. е. Іракський музей, Багдад

ГОЛОВА БОГІНІ ІНАННІ

Рідкісний зразок монументальної скульптури (висота голови 20 см)

Виготовлена з привезеного білого мармуру – дефіцитний матеріал для різьблення

Вважається одним з перших зображень жіночого обличчя. Поєднання канонічності та природності

Широко розкриті очі та брови були інкрустовані

Могла бути прикріплена до стіни храму як частина горельєфної фігури (плоска задня частина)

Була прикрашена золотим головним убором або перукою (має отвори) та пофарбована

ЗОБРАЖЕННЯ ТВАРИН

Для зображення тварин характерна **реалістичність** відносно відтворення їх зовнішнього вигляду та рухів – **відсутність чіткого канону**

Дотримання пропорцій диких тварин та свійської худоби

Зображення тварин у рельєфах, гліптиці, посудинах для релігійних церемоній

Фрагмент миски з рельєфним зображенням биків Урук, 3 тис. до н. е.

Голова бородатого бика
2600–2450 рр. до н. е.

Фігурка бика. Уру Ель-Обейд,
3 тис. до н. е.

Рельєф Імдугуд з храму богині Нінхурсаг, 3 тис. до н. е. Британський музей. Лондон

Мідний, симетричний за композицією горельєф був розміщений над входом до храму Богині родючості **Нінхурсаг** у Тель-Аль-Убаїд

Велика мідна панель прикріплена бітумом до дерев'яної основи

Левоголовий орел тримає кігтями **двох оленів** – символ влади божества над тваринним світом. Стан спокою та величі

РЕЛЬЄФИ

Основні сюжети: прославлення царів, історичні та військові події, закладання храмів

Для зазначення могутності богів та величі правителів їх постаті робили більшими за фігури інших

Для увічнення важливих подій рельєфи виконували на стелах (пам'ятні плити із закругленою верхівкою) та обелісках (чотирикутні стовпи)

Рельєфи склались із ярусів (регістрів), в яких утворювалась лінійна розповідь

Людина зображувалась у перекрученому ракурсі – голова та ноги в профіль, а тулуб і плечі, розвернуті у фас

Стела Ушумгал із Шара-ігізі-Абзу,
2900–2700 рр. до н. е.

РЕЛЬЄФ КУЛЬТОВА ПОСУДИНА БОГІНІ ІНІННІ

Посудина поділяється на розповідні реєстри, присвячені принесенню дарів богині родючості

Роздивлятися сцени, які обертаються навколо вази, потрібно **знизу вгору**

На нижніх реєстрах зображені **сільсько-господарські мотиви**: чергування стиглих рослин, хода свійських тварин біля води

Середній реєстр показує **людей, які несуть дари**

Верхній реєстр – **храмова сцена** поклоніння та принесення дарів Богині родючості Інанні

Культова посудина з храму богині Інанні в Уруці. 3 тис. до н. е., Іракський музей, Багдад

ПЕРФОРОВАНІ РЕЛЬЄФИ

Перфоровані рельєфи використовували для прикрашання храмів

Перфорований (дирчастий) рельєф – це рельєфні плити з центральним отвором у площині для можливості їх кріплення до стіни храму кам'яними або дерев'яними клинцями

Майже вся **поверхня площини рельєфу щільно заповнювалася складною низкою фігур**

Перфорований рельєф.
Сцена бенкету.
Хафаджа,
3 тис. до н. е.

Рельєф ілюструє подію з життя заможної шумерської родини. **Нижній реєстр** заповнений **музикантами, які супроводжують жертвний ритуал (середній реєстр)**. Кульмінація події – **святковий бенкет у верхньому реєстрі таблички**

ПЛИТА ІЗ ЗОБРАЖЕННЯМ УР-НАНШЕ – ПРАВИТЕЛЯ МІСТА-ДЕРЖАВИ ЛАГАШ ІЗ СИНАМИ ТА САНОВНИКАМИ

Урочиста церемонія закладання храму

Вотивний рельєф Ур-Нанше,
лугаль (правитель) Лагаша.

Церемонія зведення храму. 3 тис. до н. е.
Лувр, Париж

Верхній реєстр: Ур-Нанше
несе кошик з розчином або
цеглою – **участь правителя
у будівництві храму**

**Постать Ур-Нанше
найбільша**, що підкреслює
його важливість – перший
правитель Лагаша, який
називав себе лугалем

Нижній реєстр: Ур-Нанше
з кубком – **святкування
відкриття храму**

Лугаль в оточенні родини та
сановників

**Барельєф доповнено
клинописом**

*БЕСІДА

Уявіть, що ви знаходитесь у шумерському храмі

Вотивна фігурка,
2600–2350 рр. до н. е.

Перед вами:

- фігурки адорантів з постійно розкритими очима у вічній молитві згідно написів на плечах;
- невеликого розміру перфоровані рельєфи, що прикріплені до стін храму та дивовижним чином прикрашають його. Ці рельєфи – не тільки прикраса, а ще й розповідь про те, що зроблено для божества;

Адоранти і рельєфи – вотивні предмети.

Вотивні – принесені в дар божеству; пом'якшений вид жертвопринесення заради здійснення прохання

- Чому адорантів ставили в храмах?
- Як зображені руки адорантів? Що це означає?

СТЕЛА ШУЛІК (СТЕЛА ЦАРЯ ЕНАТУМА)

Приклад монументального рельєфу, висота 1,8 м, ширина 1,3 м

Стела демонструє **перемогу правителем міста-держави Лагаш** армії правителя Умми, що напала на нього

Назву стела отримала через зображення в одному з фрагментів **шулік**, які відлітають, тримаючи голови загиблих ворогів

Одна сторона стели

Друга сторона стели

Клинопис констатує результати війни

До нашого часу стела збереглась у 7-ми фрагментарних уламках

Стела шулік, XXV ст. до н. е.
Лувр. Париж.

СТЕЛА ШУЛІК (СТЕЛА ЦАРЯ ЕНАТУМА)

Постать бога за розмірами набагато більша за розміри правителя Енатума і особливо за постаті воїнів армії – застосування канонічного прийому зображення різниці в статусі

Бог Нінгірсу, покровитель Лагашу з переможеними ворогами

СТЕЛА ШУЛІК

Бойові порядки

Шуліки, що бенкетують з відрубаними частками ворогів після кривавої битви
Приклад шумерського піктографічного клинопису

Під дев'ятьма головами воїнів зображено багато горизонтальних списів, стиснутих руками тих, хто знаходиться за щитами першої шеренги. Цей художній прийом створює враження великої армії

МИСТЕЦТВО
ШУМЕРУ
ТА АККАДУ

Скульптура
Аккаду

Саргон Стародавній – «Істинний цар» Аккаду

У 2316 році до н. е. **поєднав під своєю владою** єдине могутнє Шумеро-Аккадське царство

Окремі міста-держави втратили свою самостійність

Здійснено **обожнення правителя**

Аккад – воєнна держава

з **сильною воєнною владою та культом воєнного героя**

Поширюється **фортечний характер архітектури** – будуються оборонні мури з вежами та брамами

Провідна роль віддана **палацово-храмовій архітектурі**

Голова аккадського правителя Саргона,
3 тис. до н. е. Британський музей

СКУЛЬПТУРА

Воєнна та політична тематика творів, прославлення царських перемог

Цікавість до героїзованої особистості

Зменшення умовності, проробка деталей, портретна схожість

Зміна в рельєфах штучних ритмів реєстрів на більш **реалістичні та динамічні композиції**

Введення до композицій **пейзажу**

Прагнення до **натуралістичності** у відтворенні **пропорцій людських фігур, природності в переданні рухів**

Стела перемоги 2300-ті рр. до н. е., Лувр, Париж

Маска царя Саргона створює рідкісне для того часу відчуття особистості
У ній **поєдналися натуралістичні та стилізовані елементи**
Природні ніс і рот. Стилiзованими є очі, брови, волосся і борода

СТЕЛА ПЕРЕМОГИ ЦАРЯ НАРАМ-СІНА шедевр мистецтва Межиріччя

Приклад монументальної скульптури,
горельєф на стелі висотою 2 м

Тема – **перемога над ворогом**. Сюжет –
битва в горах. Стела нагадує верхівку гори

У верхній частині ніби зупинився час –
зафіксував вічний тріумф царя

Заміна оповідальних горизонтальних
регістрів на **цільну композицію**
із застосуванням діагонального напрямку

Введення елементів пейзажу

Розкриття змісту символічністю зображень

Пропорційність та пластичність фігур

Протиставлення динаміки нижньої
частини рельєфу статичності верхньої

Стела царя Нарам-Сіна, що увічнює його перемогу над
луллубеями, 2300–2100 рр. до н. е. Лувр, Париж

Зміна зображення постатей божеств на символи – Сонце та зірки, водночас робить фігуру Нарам-Сіна найбільшою в рельєфі і залишає його під їхнім заступництвом

На голові правителя рогатий шолом – знак рівності Нарам-Сіна до богів

Композиційний центр – Нарам-Сін. Він знаходиться вище за усіх, спираючись на переможених як на п'єдестал.

Нижня ліва частина заповнена воїнами, які спрямовані на свого царя, чіткими міцними рядами підіймаються вгору

Праворуч – хаотичність втечі луллубеїв, що, проткнуті списами, падають у воду, благаючи про пощаду

МИСТЕЦТВО
ШУМЕРУ
ТА АККАДУ

Скульптура
шумеро-
аккадського
періоду

Аккадська імперія проіснувала два століття і втратила владу

Шумерські міста прагнули повернення незалежності

Утворилася Шумерсько-Аккадська держава

У нестабільні важкі часи другої половини XXII ст.

до н. е. державою правив **енсі (правитель) міста**

Лагаш – Гудеа, який забезпечив роки **процвітання** для народу

Кінець XXII – початок XX ст.

до н. е. час правління III династії Ура, засновником якої став

правитель Ура Ур-Намму, чиє ім'я пов'язано з **будівництвом** зикурату Етеменігуру

СКУЛЬПТУРА

Поєднання традицій шумерського та аккадського мистецтва

Відчуття особливостей матеріалу

Чіткість та гармонійність в композиційній побудові твору

Фронтальність та приземистість у відтворенні пропорцій постаті

Ретельна проробка деталей

Поєднання узагальненої портретної схожості з благочестям, спокоєм, зосередженістю

Створення монументальної культової статуї правителя – людини, яка наділена владою богів

Статуя правителя Лагаша Гудеа, XXII ст. до н. е.

Парагонітова статуя Гудеа,
2141–2122 рр. до н. е.

ГУДЕА (у перекладі «визнаний») –
видатна особистість, релігійний провідник
Шумеру і **правитель (енсі) шумерського
міста Лагаш**

Займався будівництвом. Укріпив стіни Лагашу
від нападів гунів

Головна подія його правління – створення
**храмового комплексу богу війни та
землеробства, покровителю Лагаша Нінгірсу –**
як символ відновлення надії на незалежність

Статуї Гудеа, створені у позі адоранта, були
призначені **для храмів** з метою молитви
про благополуччя для свого народу

Гудеа не ототожнював себе з богами

**Він вважав себе тільки тим, хто отримав
благовоління богів**

Символічно це відображалося в зображеннях
Гудеа у присутності богів без царської корони
(капелюха)

ЗОБРАЖЕННЯ ГУДЕА

Статуї Гудеа виконувались частіше з діориту – привізного твердого каменю. Дорогий, він диктував не дуже великий розмір скульптур, зате завдяки його міцності ми маємо уяву щодо вигляду та діяльності правителя

Статуї Гудеа, як стоячі, так і сидячі, сприймаються замкнутим блоком

Вони виконані згідно канонів

Виявлена мускулатура правої руки є засобом підкреслення моральних чеснот правителя через фізичну рису

У відтворенні одягу з'явився натяк на складки

Тіло Гудеа покрито довгою тунікою. Дуже часто вона слугує місцем для клинописних написів – присвят богам

ЗОБРАЖЕННЯ ГУДЕА

Корона Гудеа – пастуша шапка, як і в усіх правителів Шумеру та Аккаду, але вона відрізняється прямим краєм і стилізованими завитками вовни ягняти

В обличчі відтворюються портретні риси, вирізняються очі під чітко окресленими бровами, підкреслюється підборіддя

Застиглість обличчя поживає ледь вловима посмішка

Шия вдавнена в плечі

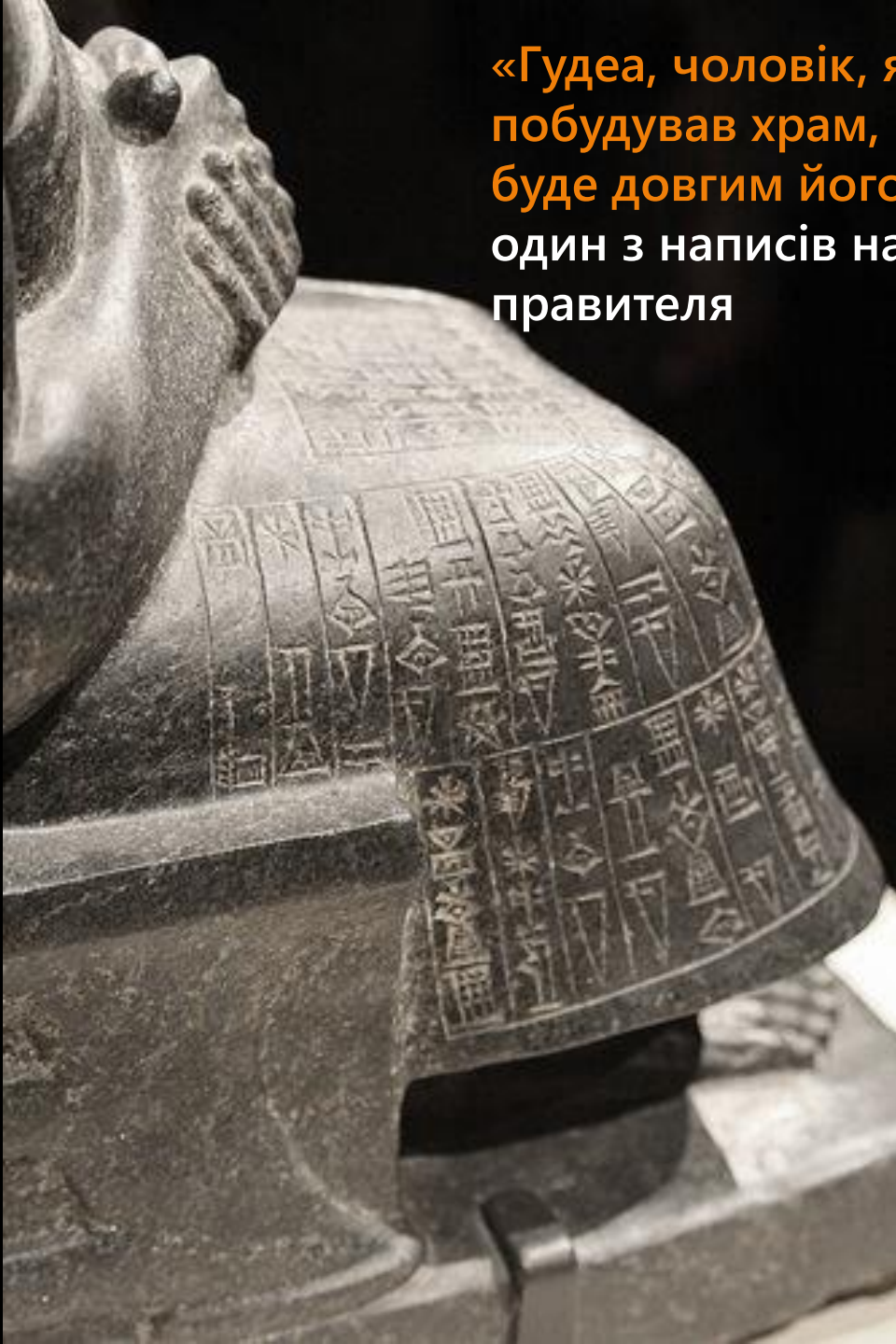

Статуя Гудеа
з архітектурним
планом храму.
Присвячена
Богу Нінгурсу.
2120 р. до н. е.,
Лувр. Париж

Гудеа багато уваги приділяв
будівництву. Відображенням
є скульптура, де **на колінах**
правителя знаходиться план храму

«Гудеа, чоловік, який
побудував храм, нехай
буде довгим його життя» –
один з написів на зображенні
правителя

Статуя Гудеа з Лагаша,
XXII ст. до н. е.,
Метрополітен-музей, Нью-Йорк

Голова статуї Гудеа, 2120 р. до н. е.,
Лувр, Париж

Голова Гудеа, 2090 рр. до н. е.
Метрополітен-музей, Нью-Йорк

*БЕСІДА

Уявіть себе скульптором часів правління Гудеа

Статуя Гудеа із вазою з водою, що тече, 2120 р. до н. е.

- Гудеа був обожнюваним правителем, який працював для богів і свого народу
- Його хвилювала справедливість, він шанував мудрість і вченість
- Вважалося, що уві сні йому було сказано побудувати Храм Нінгірсу
- Окрім відбудови храмів, відновлення іригаційних споруд та іншої будівельної діяльності він проводив економічні реформи, змінив міру ваги тощо
- На цьому скульптурному зображенні Гудеа тримає посудину з живою водою, серед хвиль якої пливуть рибки
- Кого зображували з водними потоками та рибками, які є символом родючості?
- Чому Гудеа тримає саме такий символ?

ЗОБРАЖЕННЯ СИНА ГУДЕА УР-НІНГІРСУ

Статуя Ур-Нінгірсу,
2110 рр. до н. е.,
Метрополітен-музей.
Нью-Йорк

Статуя Ур-Нінгірсу, присвячена богу Нінгізиду,
2117 р. до н. е., Пергамський музей, Берлін

Голова дівчини з Ура,
білий мармур,
2334–2150 рр. до н. е.,
Музей Університету
Пенсільванії, Філадельфія

Зображення також ототожнювали з богинею Нінгал, верховною жрицею або принцесою. Очі інкрустовані мушлею та лазуритом. Невеличка голівка являє приклад витонченої техніки, **прагнення в скульптурі того часу до реалізму та м'якості у створенні портретного образу**

Жінка в головному уборі.
Шумерська принцеса часів
Гудеа, 2150–2120 рр. до н. е.,
Лувр, Париж

ЦАР УРА, ЦАР ШУМЕРУ ТА АККАДУ

Правитель Ур-Намму, при якому здійснювалось будівництво доріг, каналів і храмів

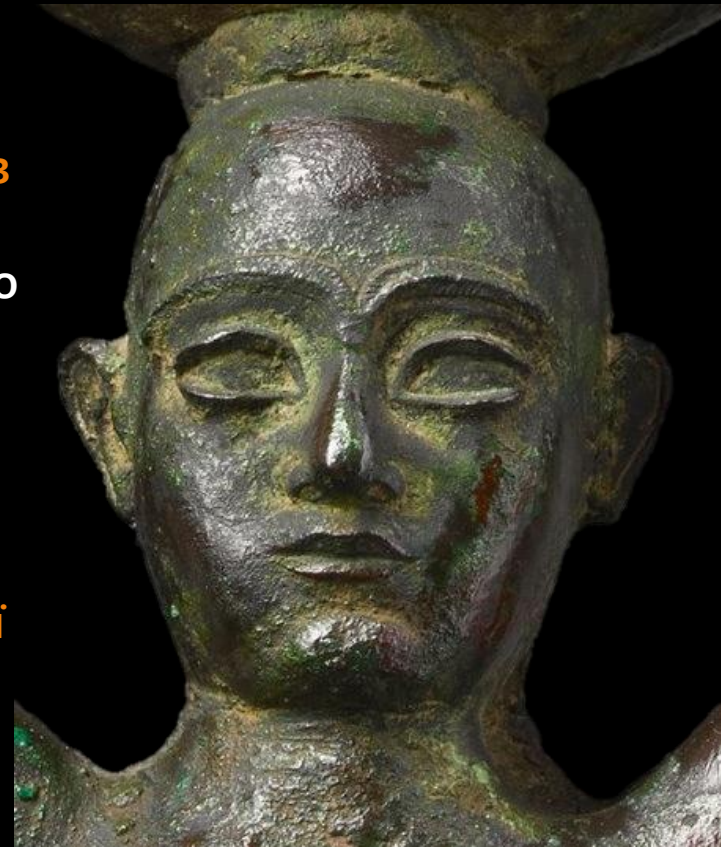
Відбудовувались стіни міста Ур

Розпочалось будівництво великого зикурату Етеменігур у місті Ур на честь місячного божества Нанна (завершилось будівництво при сині Ур-Намму Шульгі)

Зображення Ур-Намму під час урочистого ритуалу перенесення першого кошика з глиною для виготовлення важливої першої цегли з метою великого будівництва нового храму

Приклад демонстрації участі царя в будівництві

Приклад поєднання портретної схожості зі стриманістю та монументалізмом в царських портретах цього періоду

СТЕЛА УР-НАММУ

Стела була споруджена **правителем Шульгі** на честь свого батька в ознаменування **будівництва ним зикурату**

На **регістрах** (по п'ять з обох сторін) розгорталась **сцени з подіям, пов'язаними з будівництвом**

Барельєфи стели вирізьблені на вапняку. Стела дуже пошкоджена. Багато фрагментів відсутні

Дуже пошкоджені реєстри із зображенням **робітників, які з кошиками будівельного матеріалу збираються по драбині на стіну**

Один із реєстрів містив **перелік каналів**, які за наказом Ур-Намму були створені для забезпечення родючості землі

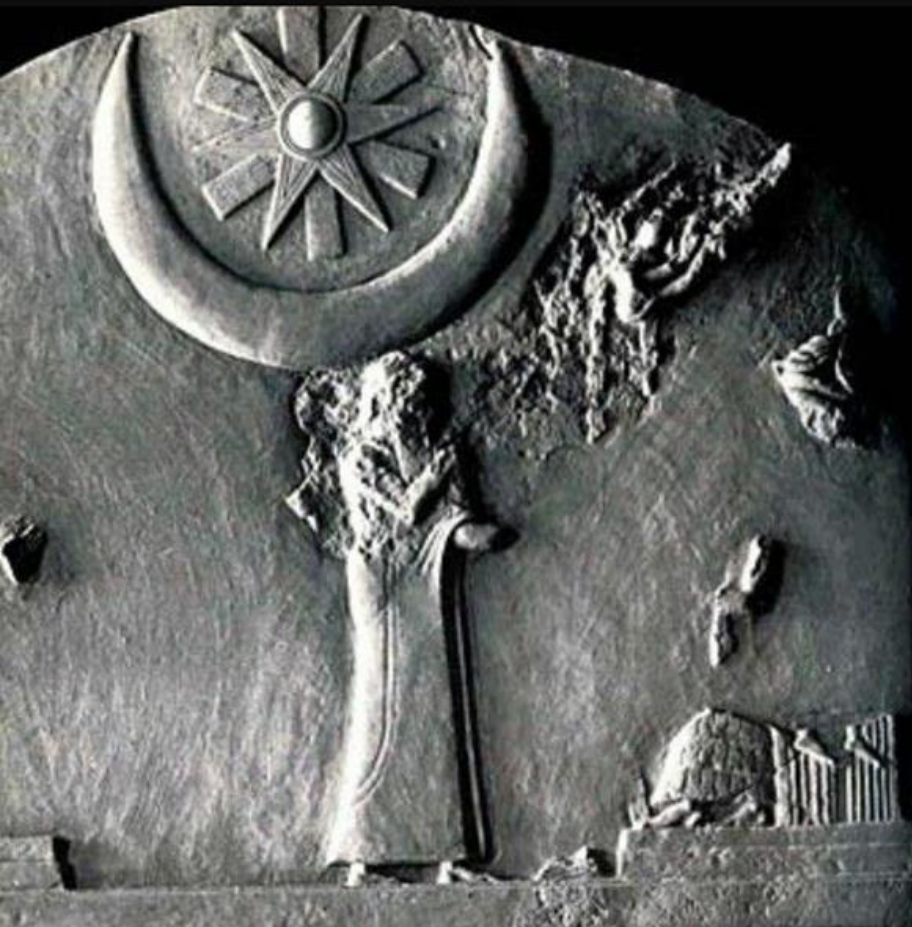

Стела царя Ур-Намму, XXII–XXI ст. до н. е.
Музей університету Пенсильванії. Філадельфія

Симетрично розташовані сюжети, в яких **Ур-Намму перед богами поливає дерево життя**, отримує інструмент на будівництво, йде **закладати фундаментальну цеглу**

Регістри на зворотній стороні стели містили канонічні зображення **сцен з ритуалами та жертвопринесеннями**

На закругленій вершині **знаки Сонця та Півмісяця** – символи богів Шумеру та Аккаду

СТЕЛА УР-НАММУ

Зображення Ур-Намму перед богом Енлілем у капелюсі (короні шумерських царів), означало, що **він також є богом**

Голова царя з храму
Бісмайя, 2100–2000 рр. до н. е.
Музей Східного інституту
Чиказького університету, Чикаго, Іллінойс

Форма головного убору, який нагадує
пастуші капелюхи царів Шумеру та
Аккаду, вказує, що **маленька статуя**
(10,16 см) з алебастру, слонової кістки
та бітуму зображує царську особу

МИСТЕЦТВО
ШУМЕРУ
ТА АККАДУ

Декоративне
МИСТЕЦТВО

ДЕКОРАТИВНЕ МИСТЕЦТВО «ШТАНДАРТ З УРА»

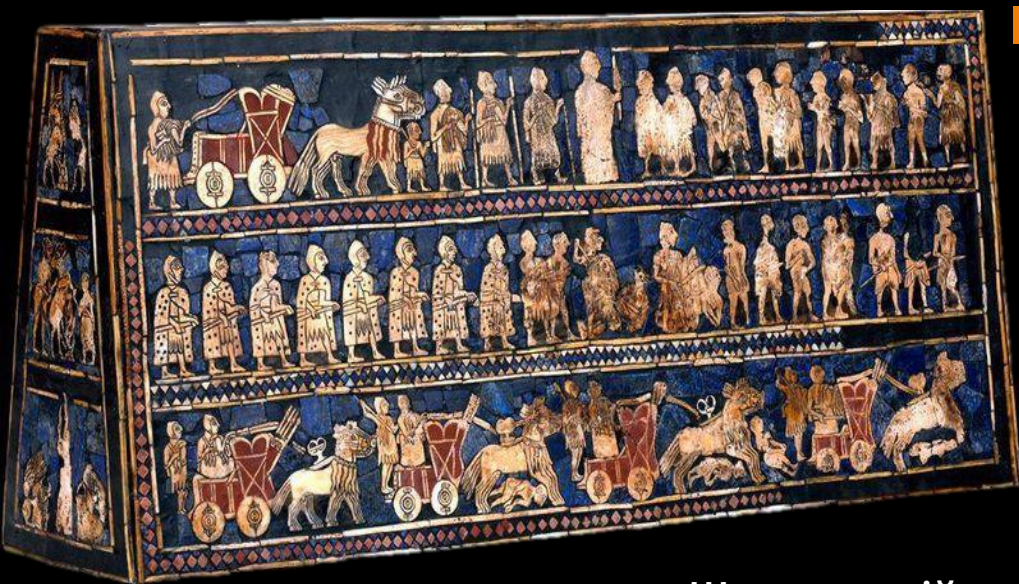
Унікальна пам'ятка мозаїчного мистецтва та історії шумерської цивілізації

Складається з двох прямокутних пластин, скріплених під нахилом у формі піраміди

Одна сторона – сцени миру
Інша сторона – сцени війни

«Штандарт миру»

«Штандарт війни»

2600–2400 рр. до н. е., Британський музей

На торцях символічні зображення рослин і тварин

«ШТАНДАРТ З УРА»

Штандарт – особливий вид прапора, знак відмінності важливих осіб

Артефакт знайшов археолог Леонардо Вуллі в одному з поховань 16-ти Царських гробниць Ура. Датується 2600–2400 рр. до н. е.

Порожня скринька, розміром 21,59x49,53 см

Виготовлена на дерев'яному каркасі, **інкрустована ляпіс-лазурином (фон), червоним вапняком**

Фігурки вирізані з **мушлі**

Призначення артефакту остаточно не з'ясовано. Як версії:

прапор, оскільки знайдено біля плеча солдата;

скринька для зберігання військової казни;

футляр для музичних інструментів

Артефакт – об'єкт з давнини, знайдений під час археологічних досліджень

Розкопки Царських гробниць

«ШТАНДАРТ З УРА»

Влада (цар, жерці, чиновники)

Ремісники, торговці

Робітники

**Представлення
полонених царю**

Піхотинці вбивають
воїнів ворожого війська

Битва на бойових
колісницях

Кожна сторона штандарту поділена на **три реєстри** – оповідальні яруси-стрічки, що «читаються» зліва направо, знизу вгору

Сторона миру демонструє процвітання та радість від отримання містом Ур перемоги, показує розподіл на верстви в суспільстві

Сторона війни захопливо ілюструє поле битви

«ШТАНДАРТ З УРА»

Художній прийом для зазначення царя як посередника між світом богів та світом людей – це тонесенька, в порівнянні з іншими, рамочка над його головою в «Штандарті миру» та її відсутність у «Штандарті війни»

«Штандарт війни»

«ШТАНДАРТ З УРА»

Розпал битви в нижньому ярусі простежується завдяки зміні руху онагрів (ослів) від кроку до галопу

Реальність у відтворенні технічних деталей возів, коліс, озброєння, поранених, з ран яких іде кров

Символізм – в зображенні кількості загиблих ворогів, динаміці атаки

«Штандарт війни»

«ШТАНДАРТ З УРА»

На другому реєстрі зображена озброєна списами та мечами шеренга готових до битви **воїнів піхоти**

Крапки на їх плащах – відзнаки

У середині реєстру – знищення армії ворога

Праворуч від середини – захоплення полонених

Символізм в оголеному зображенні полонених – асоціація із загибеллю

Канонічність в профільному зображенні облич, ніг, розвернутих плечей, ока, яке дивиться майже в бік

«Штандарт війни»

На верхньому реєстрі зображено переможне завершення битви. На чолі свого війська цар-переможець підіймає зброю

Ліворуч від нього загін воїнів та колісниця, запряжена чотирма онаграми

Праворуч жахлива сцена – скривавлені оголені постаті закутих в нашийники полонених. Їх доля – полон, приниження і загибель

«ШТАНДАРТ З УРА»

«Штандарт миру»

«ШТАНДАРТ З УРА»

Середній реєстр ілюструє існування статусу серед ремісників, торговців, скотарів – на це вказує різний зріст постатей

Нижній ряд показує, що серед тих, хто тяжко працює, статусу не існує. **Всі постаті однакові**, як і їхній розмір зображення

«Штандарт миру»

«ШТАНДАРТ 3 УРА»

Верхній ряд – святкування

Велика фігура, одягнена у вовну, з кубком на тлі тіла, говорить про значимість. **Різницю в статусах** між іншими представниками еліти виявляють розміри фігур, одяг, пози в зображенні постатей

Праворуч – музикант з лірою, яка схожа на знайдену в цьому ж похованні, та співак або оповідач розважають присутніх

ДЕКОРАТИВНЕ МИСТЕЦТВО

СКАРБИ З ЦАРСЬКИХ ГРОБНИЦЬ УРА

Розкопки Царських гробниць Леонардо Вуллі у співпраці з Британським музеєм та Музеєм університету Пенсильванії

Відкриття царських гробниць в Урі стало важливою подією в дослідженні шумерської цивілізації

У поховання клали побутові речі, музичні інструменти, кераміку, скульптуру, печатки, ювелірні вироби тощо

Поховання цариці Пуабі стало одним із найвідоміших з Царських гробниць

У похованні Пуабі були знайдені прикраси, ритуальні предмети, повозки, а також

вишуканий головний убір, який складався із золотих квіткових мотивів, що перемежаються з сердоліком та лазуритом

Всі знахідки свідчать про **досконалість володіння різними техніками**

ДЕКОРАТИВНЕ МИСТЕЦТВО СКАРБИ З ЦАРСЬКИХ ГРОБНИЦЬ УРА

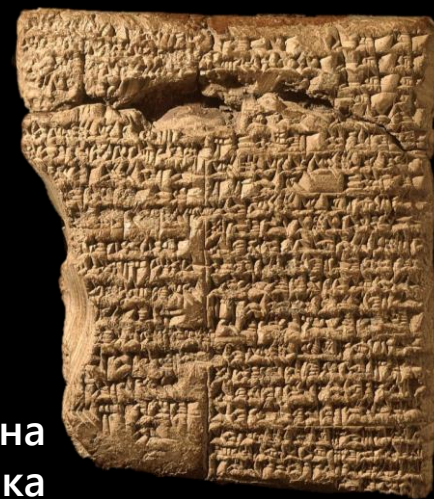

Царська гра Ур з Царських гробниць в Урі,
2600–2400 рр. до н. е., Британський музей

Для створення гральної дошки були використані
кістка, лазурит, червоний вапняк, мушлі

Шумерські майстри
володіли **технікою**
гончарства, інкрустації,
філіграні, скульптури,
використанням скла
тощо

Декоративні елементи
прикрашали музичні
інструменти, посуд,
ювелірні вироби,
зброю, настільні ігри

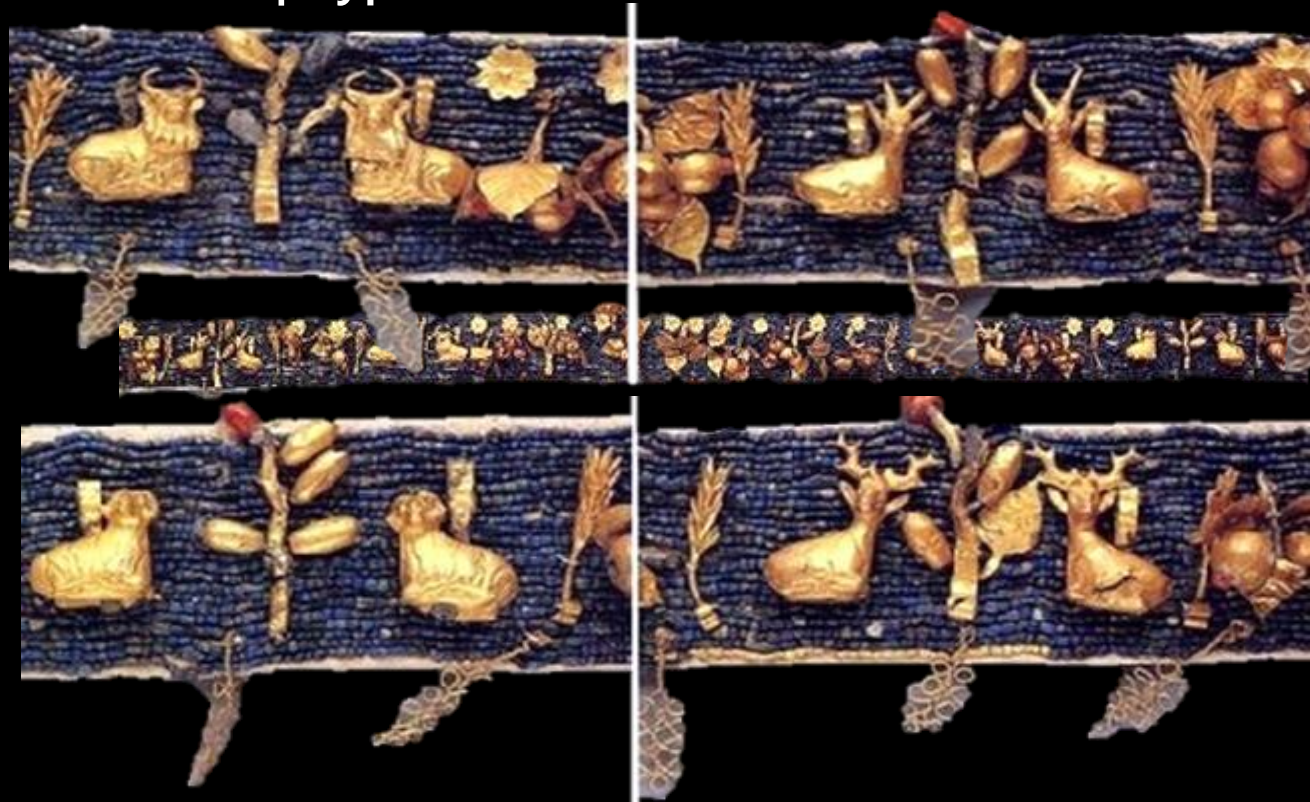

Клинописна
табличка
з правилами гри

ЮВЕЛІРНЕ МИСТЕЦТВО СКАРБИ З ЦАРСЬКИХ ГРОБНИЦЬ УРА ГРОБНИЦЯ ЦАРИЦІ ПУАБІ

Головний убір виконаний із золотого листя, пластин та кілець

Діадема зі смуг м'якої білої шкіри, що були розшиті блакитними намистинками і прикрашені золотими фігурками оленів, газелей, биків і кіз

ЮВЕЛІРНЕ МИСТЕЦТВО

СКАРБИ З ЦАРСЬКИХ ГРОБНИЦЬ УРА ГРОБНИЦЯ ЦАРИЦІ ПУАБІ

ЮВЕЛІРНЕ МИСТЕЦТВО СКАРБИ З ЦАРСЬКИХ ГРОБНИЦЬ УРА

Золотий шолом-корона
правителя міста Ур
Мескаламдуга XXVI ст. до н. е.,
Британський музей, Лондон

Золотий рифлений келих та золота чаша
з гробниці цариці Пуабі. Царські гробниці в Урі

Кинджал із «Царських гробниць» в Урі,
Британський музей, Лондон

Англійський археолог
1-ої пол. ХХ ст. Леонард
Вуллі з «Царською арфою»

Царські гробниці з міста Ур

ЛІРИ УРА

У 1929 р. при розкопках Царських гробниць Ура англійським археологом Леонардо Вуллі були знайдені вишукані ліри

Інструментам близько 4500 років
(2550–2450 рр. до н. е.)

Ліри є шедеврами, які поєднали в собі скульптуру, мозаїку, декоративне мистецтво

Для вилучення артефактів застосовувалися технології, щоб максимально зберегти та відновити зіпсовані за тисячі років цінності

«ЗОЛОТА ЛІРА УРА» або «ЛІРА БИКА»

Найкраща з чотирьох лір, які знайшов Леонардо Вуллі

Свою назву ліра отримала через повністю **вкриту золотом голову бика**
Очі інкрустовані мушлею і лазуритом
Дерев'яна основа бика не збереглася

Золота ліра Ура з Царських гробниць в Урі
Національний Музей Іраку, Багдад

«ЛІРА ЦАРИЦІ»

Унікальна та витончена ліра висотою 110 см є однією з двох лір, знайдених у могилі цариці Пуабі

Голова бика вкрита золотом, волосся та борода з лазуриту, очі інкрустовані лазуритом та мушлею. Роги тварини відтворені в теперішній час

Панель виготовлена з лазуриту, червоного вапняку та перламутру

Знизу вгору розташовані сюжети: нападаючий на бика лев; людина-бик між леопардами; бики або барани, що тягнуться до рослин; левоголовий орел з розпростертими крилами тримає двох газелей

«СРІБНА ЛІРА»

Ліра виготовлена зі срібла і прикрашена головою корови. Висота 106 см, ширина 97 см

У реєстрах декорованих панелей сюжети, які часто зустрічались в мистецтві шумерів і, мабуть, мали символічне значення: два цапи, які харчуються гілками дерева, лев, що нападає на цапа, та лев, що напав на газель

Срібна ліра
з Королівських
гробниць в Урі,
Британський
музей, Лондон

ЛІРА З ГОЛОВОЮ БИКА

Ліра з головою бика з Царських гробниць в Урі.
Музей археології та антропології
Пенсинвальського університету

Висота голови бика 40 см

На дерев'яну основу голови і роги нанесена золота фольга

Виконана інкрустація. Бик, наче втілює Бога Місяця Нанна, який носив лазуритову бороду та їздив на великому крилатому бичу

У регістрах панелі перламутром виконані сюжети за тематикою, відмінною від тем з інших лір: **достовірно зображені тварини, що виконують ритуали людей**

На одному з регістрів зображена ліра, що допомогло у відтворенні цього інструмента

Фігури людей, на відміну від тварин, зображені згідно з каноном

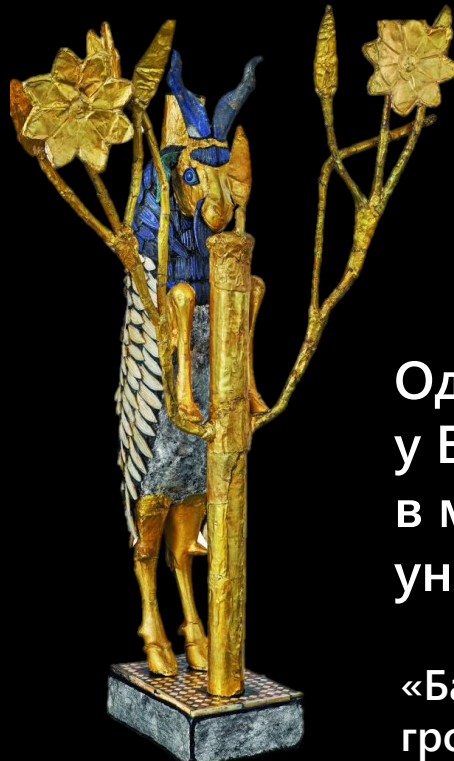
БАРАН У ХАЦАХ

Сюжет – розповсюджений в Межиріччі: **козли біля дерева**. Уособлення родючості та достатку, наданих богами

Фігурка має пару. Була підставкою для ритуальних піднесень. Розмір 45,7х30,48 см

На дерев'яну основу за допомогою бітуму нанесено **матеріали, що відтворюють**

фактуру тварини: золото, лазурит, срібло, червоний вапняк, мушлі, мідь. Клей – бітум

Одна з фігурок знаходиться у Британському музеї, інша – в музеї Пенсільванського університету

«Баран у хащах» з Царських гробниць в Урі, 3 тис. до н. е.